<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER</u>: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

===

ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલય, અમદાવાદ

વિશેષ ફોજદારી અરજી (ક્વોશિંગ) નંબર : ૨૪૪૯/૨૦૧૭

મંજૂરી અને સહી માટે :

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. બી. પારડીવાલા

===

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?	
૨	પત્રકાર રીફર કરવામાં આવે કે નહીં?	
૩	શું માનનીય ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની વાજબી નકલ જોવા માંગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	

===

જિગ્નેશ કિશોરભાઈ ભજિયાવાલા.................અરજદાર (ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને ૧................. પ્રતિવાદી (ઓ)

===

ઉપસ્થીતી :

અરજદાર (ઓ) નંબર ૧ તર્ફે વકીલ શ્રી ચેતન કે પંડયા

પ્રતિવાદી (ઓ) નંબર ૨ તર્ફે વકીલ શ્રી દેવાંગ વ્યાસ

પ્રતિવાદી (ઓ) નંબર ૨ માટે નોટીસની સીધી બજવણી

પ્રતિવાદી (ઓ) નંબર ૧ માટે સરકારી વકીલ

===

કોરમ : **માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. બી. પારડીવાલા**

તારીખ : ૧૪/૦૭/૨૦૧૭

મૌખિક ચુકાદો

૧. ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ રિટ અરજી દ્વારા, રિટ અરજદાર–મૂળ આરોપીએ નીચે મુજબની રાહતો માટે પ્રાર્થના કરી છે;

> "(એ) સામાવાળા નંબર ૨ ની અરજદાર અને તેમના પરિવારના સભ્યોના પરિશિષ્ટ – બી માં દર્શાવેલ બેંક ખાતાઓ ફ્રીઝ (સીલ) કરવાની કાર્યવાહી અને સામાવાળા નંબર ૨ દ્વારા પસાર કરાયેલ પરિશિષ્ટ – ઈ વાળા તારીખ ૨૯/૦૩/૨૦૧૭ ના હુકમ/પત્રવ્યવહારને રદબાતલ કરવા માટે પરમાદેશ અને/અથવા ઉત્પ્રેષણ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રિટ, હુકમ કે સૂચનાઓ જારી કરવા.

(બી) સામાવાળા નંબર ૨ ને અરજદાર અને તેમના પરિવારના સભ્યોના બેંકરોને એવું જણાવવાનો નિર્દેશ આપતી પરમાદેશ અને/અથવા ઉત્પ્રેષણ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રિટ, હુકમ કે સૂચનાઓ જારી કરવા કે તે ખાતાઓ હવે ફ્રીઝ ન રહે અને અરજદાર તથા તેમના પરિવારના સભ્યોને કોઈ પણ અડચણ વગર બેંક ખાતાઓ ઓપરેટ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે.

(સી) આ અરજીના પ્રવેશ, અંતિમ સુનાવણી અને નિકાલ પેન્ડિંગ હોય ત્યાં સુધી, પરિશિષ્ટ–બી માં આપેલ વિગતો મુજબ અરજદાર અને તેમના પરિવારના સભ્યોના ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવાની કાર્યવાહી પર સ્ટે આપવો અને અરજદાર તથા તેમના પરિવારના સભ્યોને બેંક ખાતાઓ ઓપરેટ કરવાની મંજૂરી આપવી.

(ડી) આ અરજીના પ્રવેશ, અંતિમ સુનાવણી અને નિકાલ પેન્ડિંગ હોય ત્યાં સુધી, પરિશિષ્ટ – ડી માં તારીખ ૨૮/૦૩/૨૦૧૭ ની અરજીમાં દર્શાવેલ બેંક ખાતાઓ અરજદાર અને તેમના પરિવારના સભ્યોને ઓપરેટ કરવા દેવાની મંજૂરી આપવી.

(ઈ) અરજદાર ન્યાયિક કસ્ટડીમાં હોવાથી સોગંદનામું રજૂ કરવામાંથી

મુક્તિ આપવી.

(એફ) યોગ્ય અને ઉચિત જણાય તેવા અન્ય અને વધુ હુકમો પસાર કરવા."

૨. આ રિટ અરજીને જન્મ આપતા તથ્યોનો સારાંશ નીચે મુજબ હોઈ શકે છે;

૨.૧ સીબીઆઈ/એસીબી, ગાંધીનગરે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી, ૪૧૯, ૪૨૦, ૪૬૮ અને ૪૭૧ તથા ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૩(૨) સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૧૩(૧)(ડી) હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે અહીંના રિટ અરજદાર અને શ્રી પંકજ ભટ્ટ, સીનિયર મેનેજર, સુરત પીપલ્સ કો-ઓપરેટિવ બેંક, ઉધના અને અન્ય અજાણ્યા જાહેર સેવકો સહિત તેમના પરિવારના સભ્યો સામે તારીખ ૨૦મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૬ ના રોજ એક એફઆઈઆર નંબર આરસી૦૨૯૨૦૧૬એઓઓ૧૬ નોંધાવેલી.

૨.૨ પ્રથમ માહિતી અહેવાલ શ્રી પીયૂષ કુમાર સિંહ યાદવ, ડેપ્યુટી ડિરેક્ટર, ઈન્કમ ટેક્સ (ઈન્વેસ્ટિગેશન), સુરત દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી એક ફરિયાદના આધારે નોંધવામાં આવ્યો હતો, જેમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે અહીંના રિટ અરજદાર અને અન્ય સહ-આરોપીઓએ નોટબંધી યોજના

(૮મી નવેમ્બર, ૨૦૧૬ ના રોજ જાહેર કરાયેલ) પછી ખાનગી અને જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોના બેંક અધિકારીઓ અને અન્ય ખાનગી વ્યક્તિઓ સાથે મેળાપીપણામાં છદ્મવેશ, જાલસાજી અને બનાવટી દસ્તાવેજોનો ઉપયોગ કરીને તેમના અઘોષિત નાણાંની બહુ મોટી રકમ નવી ઉચ્ચ મૂલ્યની ચલણી નોટો અને અન્ય કિંમતી વસ્તુઓમાં રૂપાંતરિત કરી હતી. ઈન્વેસ્ટિગેશન વિંગ, ઈન્કમ ટેક્સ ડિપાર્ટમેન્ટ, સુરત દ્વારા રિટ અરજદાર અને તેમના પરિવારના બેંક લોકર અને અન્ય જગ્યાઓની તલાશી દરમિયાન નવી ઉચ્ચ મૂલ્યની ચલણી નોટોમાં રૂ.૧,૦૨,૧૬,૦૦૦/- ની રકમ રિકવર કરવામાં આવી હતી. તલાશી ૧૩મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૬ અને ૧૬મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૬ ની વચ્ચે કરવામાં આવી હતી. તલાશી અને જપ્તીથી આગળ એ પણ બહાર આવ્યું છે કે રિટ અરજદાર અને અન્ય સહ-આરોપીઓએ તેમની અઘોષિત મિલકતો સંતાડવા માટે બેનામી નામોમાં અનેક બેંક લોકર્સ ભાડે રાખ્યા હતા. બેંક લોકર્સ અને પરિવારની અન્ય જગ્યાઓ પરથી જપ્ત કરાયેલી રૂ.૧,૦૨,૧૬,૦૦૦/- ની નવી ઉચ્ચ મૂલ્યની ચલણી નોટો, ઈન્કમ ટેક્સ ડિપાર્ટમેન્ટ (ઈન્વેસ્ટિગેશન), સુરત દ્વારા ૨૬મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૬ ના રોજ પીડી ખાતા નંબર ૩૪૬૧૯૦૦૪૭૬૨ અને પ્રિન્સિપલ ડીઆઈટી, સુરતમાં જમા કરાવવામાં આવી છે.

૨.૩ ઉપરોક્ત એફઆઈઆરના આધારે, એન્ફોર્સમેન્ટ ડિરેક્ટોરેટ, નાણા મંત્રાલય, મહેસૂલ વિભાગ, ભારત સરકારે રિટ અરજદાર અને જાહેર સેવક સહિત

તેમના પરિવારના સભ્યો તથા અન્ય અજાણ્યા જાહેર સેવકો સામે મની લોન્ડરિંગ અટકાયત અધિનિયમ, ૨૦૦૨ (હવે પછી જેને "પીએમએલએ" તરીકે સંદર્ભિત કરવામાં આવેલ છે) ની જોગવાઈઓ હેઠળ તારીખ ૨૨મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૬ ના રોજ એક એન્ફોર્સમેન્ટ કેસ ઈન્ફોર્મેશન રિપોર્ટ (ઈસીઆઈઆર) નંબર ઈસીઆઈઆર/૦૧/એસટીએસઝેડઓ/૨૦૧૬ નોંધ્યો, કારણ કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી, ૪૧૯, ૪૨૦ અને ૪૭૧ તથા ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમની કલમ ૧૩ હેઠળના ગુનાઓ પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૨(૧)(વાય) મુજબ પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની અનુસૂચિના ભાગ-એ ના અનુક્રમે પેરા-૧ અને પેરા-૮ હેઠળ આવતા અનુસૂચિત ગુનાઓ છે.

૨.૪ ૧૬મી માર્ચ, ૨૦૧૭ ના રોજ, આસિસ્ટન્ટ ડિરેક્ટર, એન્ફોર્સમેન્ટ ડિરેક્ટોરેટ, સુરત સબ-ઝોનલ ઓફિસ, સુરતે પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૩ હેઠળના અને કલમ ૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે પીએમએલએ ની કલમ ૪૫ હેઠળ વિદ્વાન પ્રિન્સિપલ એન્ડ સેશન્સ જજ, અમદાવાદ (ગ્રામ્ય), (પીએમએલએ હેઠળની નિયુક્ત અદાલત) ની કોર્ટમાં ફરિયાદ દાખલ કરી. આ ફરિયાદ પીએમએલએ સ્પેશિયલ કેસ નંબર ૫/૨૦૧૭ તરીકે નોંધાયેલ છે. ફરિયાદમાં તપાસના નીચે મુજબના નિષ્કર્ષો જણાવવામાં આવ્યા છે ;

"તપાસના નિષ્કર્ષો

૩૮. એફઆઈઆર, વિવિધ બેંક રેકોર્ડ્સ, બેંક સ્ટેટમેન્ટ્સ, બેંકો પાસેથી મંગાવવામાં આવેલા દસ્તાવેજો અને પીએમએલએ હેઠળ નોંધવામાં આવેલા વિવિધ વ્યક્તિઓના નિવેદનોની ચકાસણીના આધારે નીચે મુજબની બાબતો બહાર આવી છે :

૩૮.૧ સીબીઆઈ/એસીબી, ગાંધીનગરે ૨૦/૧૨/૨૦૧૬ ના રોજ શ્રી કિશોરભાઈ મંગળજીભાઈ ભજીયાવાળા, શ્રી જીગ્નેશ કિશોરભાઈ ભજીયાવાળા, શ્રી વિલાસ કિશોરભાઈ ભજીયાવાળા, શ્રી પંકજ ભટ્ટ, સીનિયર મેનેજર, સુરત પીપલ્સ કો-ઓપરેટિવ બેંક, ઉધના, અજાણ્યા જાહેર સેવકો અને અજાણ્યા વ્યક્તિઓ સામે ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ ની કલમ ૧૨૦-બી, ૪૧૯, ૪૨૦, ૪૬૮ અને ૪૭૧ તથા ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમની કલમ ૧૩(૧)(ડી) સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૧૩(૨) નો ઉપયોગ કરીને એફઆઈઆર નંબર આરસી૦૨૯૨૦૧૬એઓઓ૧૬ નોંધેલી. આ એફઆઈઆર શ્રી પીયૂષ કુમાર સિંહ યાદવ, ડેપ્યુટી ડિરેક્ટર, ઇન્કમ ટેક્સ (ઇન્વેસ્ટિગેશન), સુરત દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી એક ફરિયાદના આધારે નોંધવામાં આવી હતી, જેમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે આરોપીઓએ ખાનગી અને જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોના બેંક અધિકારીઓ અને ખાનગી

વ્યક્તિઓ સાથે મેળાપીપણામાં છદ્મવેશ, જાલસાજી અને બનાવટી દસ્તાવેજોનો ઉપયોગ કરીને નોટબંધી યોજના (૦૮/૧૧/૨૦૧૬ ના રોજ જાહેર કરાયેલ) પછી તેમના અઘોષિત નાણાંની બહુ મોટી રકમ નવી ઉચ્ચ મૂલ્યની ચલણી નોટોમાં રૂપાંતરિત કરી હતી. ભજીયાવાળા પરિવારના બેંક લોકર અને અન્ય જગ્યાઓ પર તલાશી દરમિયાન નવી ઉચ્ચ મૂલ્યની નોટોમાં રૂ. ૧,૦૨,૧૬,૦૦૦/- ની રકમ મળી આવી હતી અને તેને ઇન્કમ ટેક્સ (ઇન્વેસ્ટિગેશન), સુરત દ્વારા જપ્ત કરવામાં આવી હતી. આ એફઆઇઆરના આધારે, ઉપરોક્ત આરોપીઓ સામે ઈસીઆઈઆર/૦૧/એસટીએસઝેડઓ/૨૦૧૬ તા.૨૨/૧૨/૨૦૧૬ દ્વારા મની લોન્ડરિંગ તપાસ શરૂ કરવામાં આવી હતી.

૩૮.૨ રિઝર્વ બેંક ઓફ ઇન્ડિયાએ તેના પરિપત્ર ડીસીએમ (પીગ) નંબર ૧૨૨૬/૧૦.૨૭.૦૦/૨૦૧૬-૧૭ તારીખ ૦૮/૧૧/૨૦૧૬ દ્વારા નિર્ધારિત કર્યું હતું કે ભારત સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલ તારીખ નવેમ્બર ૦૮, ૨૦૧૬ ના ગેઝેટ નોટિફિકેશન નંબર ૨૬૫૨ અનુસાર રિઝર્વ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા દ્વારા જારી કરાયેલી હાલની શ્રેણીની બેંક નોટોના રૂપિયા ૫૦૦ અને રૂપિયા ૧,૦૦૦ ના મૂલ્યો નવેમ્બર ૦૯, ૨૦૧૬ થી કાનૂની ચલણ તરીકે બંધ રહેશે. વધુમાં, કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા ધારણ કરાયેલ રૂ. ૪૦૦૦/- અથવા તેથી ઓછી કુલ કિંમતની નિર્દિષ્ટ બેંક નોટો રિઝર્વ

બેંક દ્વારા નિર્દિષ્ટ ફોર્મેટમાં એક રિક્વિઝિશન સ્લિપ અને ઓળખના પુરાવા સાથે કોઈ પણ બેંકમાં બદલી શકાશે.

૩૮.૩ શ્રી જીગ્નેશ કિશોરભાઈ ભજીયાવાળાએ નોટ–બંધી યોજના (૦૮/૧૧/૨૦૧૬ ના રોજ જાહેર કરાયેલ) પછી પોતાના અઘોષિત નાણાંની મોટી રકમ, ખાનગી અને જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોના બેંક અધિકારીઓ અને ખાનગી વ્યક્તિઓ સાથેના મેળાપીપણામાં છદ્મવેશ અને બનાવટી દસ્તાવેજોનો ઉપયોગ કરીને નવી ઉચ્ચ મૂલ્યની ચલણી નોટોમાં ફેરવી દીધી હતી. શ્રી જીગ્નેશ કિશોરભાઈ ભજીયાવાળાએ શ્રી પંકજ ભટ્ટ, તત્કાલીન સીનિયર મેનેજર, સુરત પીપલ્સ કો–ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ, ઉધના શાખા, સુરત સાથે મળીને તે બેંકના રેકોર્ડમાંથી ૧૧૦૯ આઈડી (ઓળખના પુરાવાના દસ્તાવેજો) મેળવવામાં સફળતા મેળવી અને તેનો ઉપયોગ કરીને, આરોપી શ્રી જીગ્નેશ કિશોરભાઈ ભજીયાવાળાએ હજારો એનેક્ષર ૫ ફોર્મ્સ (રૂ. ૫૦૦ અને રૂ. ૧૦૦૦ ની જૂની નોટો બદલવા માટે આરબીઆઈ દ્વારા નિર્ધારિત એક્સચેન્જ ફોર્મ્સ) ભર્યા અને આ એક્સચેન્જ ફોર્મ્સનો ઉપયોગ તેમણે બેંક અધિકારીઓ સાથે મળીને પોતાની રૂ. ૫૦૦ અને રૂ. ૧૦૦૦ ની રદ કરાયેલી ચલણી નોટો બદલવા માટે કર્યો હતો. આથી શ્રી જીગ્નેશ કિશોરભાઈ ભજીયાવાળાએ વિવિધ વ્યક્તિઓના નામે હજારો એક્સચેન્જ ફોર્મ્સમાં

ફોર્જરી કરીને અને બેંક અધિકારીઓની મિલીભગતથી પોતાની રૂ. ૫૦૦ અને રૂ. ૧૦૦૦ ની રદ થયેલી ચલણી નોટો બદલીને નવી ચલણી નોટો મેળવવા માટે બેંકોમાં જથ્થાબંધ રીતે આવા બનાવટી એક્સચેન્જ ફોર્મ્સ જમા કરાવીને ભારત સરકાર અને આરબીઆઈ દ્વારા ૦૮/૧૧/૨૦૧૬ ના રોજ જાહેર કરવામાં આવેલી ડિમોનેટાઈઝ્ડ કરન્સી એક્સચેન્જ સ્કીમનો દુરુપયોગ/ગેરઉપયોગ કર્યો છે.

૩૮.૪ શ્રી જીગ્નેશ ભજીયાવાળાએ નોટબંધી પછી, વિવિધ વ્યક્તિઓના નામે હજારો એક્સચેન્જ ફોર્મમાં ફોર્જરી કરીને નીચે મુજબ નવી ઉચ્ચ મૂલ્યની ચલણના રૂપમાં રૂ. ૧,૦૨,૧૬,૦૦૦/- ની અપરાધની કમાણી (પ્રોસીડ્સ ઓફ ક્રાઈમ) મેળવી છે :

i. નવી ચલણમાં રૂ. ૭,૦૦,૦૦૦/- શ્રી પંકજ ભટ્ટ, તત્કાલીન સીનિયર મેનેજર, સુરત પીપલ્સ કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ, ઉધના શાખા, સુરત પાસેથી મેળવવામાં આવ્યા હતા.

ii. નવી ચલણમાં રૂ. ૧૧,૯૬,૦૦૦/- શ્રી પંકજ ભટનાગર, ચીફ મેનેજર, બેંક ઓફ બરોડા, ભટાર શાખા, સુરત પાસેથી મેળવવામાં આવ્યા હતા.

iii. નવી ચલણમાં રૂ. ૧,૮૮,૦૦૦/- શ્રી કિશોર મેલ, તત્કાલીન

સીનિયર મેનેજર, પીપલ્સ કો–ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ, રિંગ રોડ શાખા, સુરત પાસેથી મેળવવામાં આવ્યા હતા.

iv. રૂ. ૮૧,૩૨,૦૦૦/– બેંકો સહિત અન્ય વિવિધ સ્ત્રોતોમાંથી મેળવવામાં આવ્યા હતા.

૩૮.૫ ડિરેક્ટોરેટની વધુ તપાસમાં બહાર આવ્યું છે કે આરોપી શ્રી જીગ્નેશ ભજીયાવાળાએ મની લોન્ડરિંગના હેતુ માટે સુરત પીપલ્સ કો–ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ, ઉધના, સુરતના અસલી ખાતાધારકોના આઈડીનો તેમની જાણ વગર ગેરઉપયોગ કર્યો છે અને ગેરકાયદેસર રીતે રૂ.૧,૦૨,૧૬,૦૦૦/– ની રકમ મેળવી છે જે બીજું કંઈ નહીં પરંતુ "અપરાધની કમાણી" છે.

૩૮.૬ આરોપી દ્વારા ગેરકાયદેસર રીતે મેળવેલી સદર રકમ બેનામી બેંક લોકર્સમાં રાખવામાં આવી હતી જેનો ઉપયોગ અને સંચાલન તેના દ્વારા કરવામાં આવતું હતું, તે વધુમાં બહાર આવ્યું છે કે આરોપી 'મની લોન્ડરિંગ' ના હેતુ માટે આ બેંક લોકર્સનો ઉપયોગ કરતો હતો.

૩૮.૭ આમ, શ્રી જીગ્નેશ ભજીયાવાળાએ નોટબંધી પછી પોતાની અઘોષિત રોકડને નવી ઉચ્ચ મૂલ્યની ચલણમાં રૂપાંતરિત કરવા માટે

દરેક શક્ય પ્રયાસ કર્યો છે અને ગુનાહિત પ્રવૃત્તિ દ્વારા રૂ. ૧.૦૨ કરોડની નવી ઉચ્ચ મૂલ્યની ચલણી નોટોના રૂપમાં અપરાધની કમાણી મેળવી છે અને સદર નાણાંને નિષ્કલંક તરીકે દાવો અને પ્રદર્શિત કરી રહ્યો છે. તદનુસાર, ઉપરોક્ત રૂ. ૧,૦૨,૧૬,૦૦૦/–, 'અપરાધની કમાણી' હોઈ, પીએમએલએ ની કલમ ૫ હેઠળ તારીખ ૨૧/૦૨/૨૦૧૭ ના કામચલાઉ જપ્તી હુકમ (પીએસી) નંબર ૦૧/૨૦૧૭ દ્વારા કામચલાઉ ધોરણે જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા. (આંક – XXXI તરીકે ઉપલબ્ધ છે)

૩૮.૮ આમ, વર્તમાન તપાસ પરથી, વાજબી શંકાથી પર સાબિત થાય છે કે આરોપી શ્રી જીગ્નેશ ભજીયાવાળાએ નોટબંધીના સમયગાળા દરમિયાન છુપાવવા, કબજો ધરાવવા, સંપાદન સહિત અપરાધની કમાણીના માધ્યમથી ગુનાહિત પ્રવૃત્તિમાં પ્રત્યક્ષ અને વાસ્તવિક રીતે પોતાને સામેલ કરીને અને હાલમાં રૂ. ૧,૦૨,૧૬,૦૦૦/– ની રકમને નિષ્કલંક તરીકે દર્શાવીને આ કાયદાની કલમ ૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર મની લોન્ડરિંગનો ગુનો કર્યો છે. આ સિવાય વધુ તપાસ હજુ ચાલુ છે. સમય જતાં પૂરક ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવશે. "

૨.૫ ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલી પ્રાર્થના નીચે મુજબ છે ;

"કેસની હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, અહીંના ફરિયાદી નમ્રપણે પ્રાર્થના કરે છે કે :

I. આ નામદાર કોર્ટ આરોપી શ્રી જીગ્નેશ કિશોરભાઈ ભજીયાવાળા સામે મની લોન્ડરિંગ અટકાયત અધિનિયમ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૩ હેઠળ વ્યાખ્યાચિત અને કલમ ૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર મની લોન્ડરિંગના ગુનાની સંજ્ઞાન લેવા કૃપા કરે અને આરોપીને કાયદા અનુસાર શિક્ષા કરે.

ii. પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૮(૫) હેઠળ, તારીખ ૨૧/૦૨/૨૦૧૭ ના કામચલાઉ જપ્તી હુકમ નંબર ૧/૨૦૧૭ દ્વારા કામચલાઉ ધોરણે જપ્ત કરવામાં આવેલી, મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ મિલકતો, જેનો ઉપયોગ મની લોન્ડરિંગનો ગુનો કરવા માટે કરવામાં આવ્યો છે, તેને કેન્દ્ર સરકાર હસ્તક જપ્ત કરવા માટે પણ પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે.

iii. ન્યાયના હિતમાં આ કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં યોગ્ય જણાય તેવો અન્ય કોઈ હુકમ.

iv. આગળની તપાસ પૂર્ણ થયા પછી પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૪૫ હેઠળ પૂરક ફરિયાદો દાખલ કરવા માટે ફરિયાદી નામદાર કોર્ટની પરવાનગી ઈચ્છે છે, કારણ કે જે આરોપીઓ સામે એફઆઈઆર દાખલ કરવામાં આવી છે તેમાંથી ઘણા આરોપીઓની પૂછપરછ કરવાની બાકી છે અને બાકી રહેલી અપરાધની કમાણીના નાણાકીય માર્ગો તેમજ અપરાધની કમાણીમાંથી મેળવેલી મિલકતોમાં આરોપીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા રોકાણો અને તેમના બેંક ખાતાઓ તપાસ હેઠળ છે અને ચકાસાઈ

રહ્યા છે. "

૨.૬ એવું જણાય છે કે તારીખ ૨૯મી માર્ચ, ૨૦૧૭ ના પત્રવ્યવહાર દ્વારા, એન્ફોર્સમેન્ટ ડિરેક્ટોરેટે રિટ અરજદારના પિતાને જાણ કરી હતી કે બેંક ખાતાઓ અનફ્રીઝ કરવાની વિનંતી અસ્વીકાર કરવામાં આવી છે કારણ કે પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની જોગવાઈઓ હેઠળ બાબત તપાસ હેઠળ છે. પત્ર નીચે મુજબ વંચાય છે;

"પ્રતિ,

શ્રી કિશોરભાઈ મંગળજીભાઈ ભજીયાવાળા

કમલ ૪૦-૪૧, ગાયત્રી નગર સોસાયટી-૧

ઉધનાગામ,

સુરત

વિષય : પ્રધાનમંત્રી ગરીબ કલ્યાણ યોજના હેઠળ લાભ મેળવવા બાબત.

સદર વિષયમાં આપના તારીખ ૨૮/૦૩/૨૦૧૭ ના પત્રનો સંદર્ભ લેવા વિનંતી. જણાવવાનું કે આપની અને આપના પુત્રો શ્રી જીગ્નેશ ભજીયાવાળા અને શ્રી વિલાસ ભજીયાવાળા સામે ડિસેમ્બર ૨૦૧૬ માં મની લોન્ડરિંગ અટકાયત અધિનિયમ, ૨૦૦૨ ની જોગવાઈઓ હેઠળ મની લોન્ડરિંગનો કેસ નોંધવામાં આવ્યો છે. શ્રી જીગ્નેશ ભજીયાવાળાની ૧૯/૦૧/૨૦૧૭ ના રોજ મની લોન્ડરિંગના આરોપસર ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને તેઓ આજ

દિન સુધી ન્યાયિક કસ્ટડીમાં છે અને ૧૬/૦૩/૨૦૧૭ ના રોજ પ્રિન્સિપલ ડિસ્ટ્રિક્ટ એન્ડ સેશન્સ જજ, અમદાવાદ (ગ્રામ્ય) સમક્ષ ફરીયાદ પક્ષ ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી છે. સુરત પીપલ્સ કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડમાં આપના પરિવારના સભ્યોના બેંક ખાતાઓમાં નોટબંધી પછી શ્રી જીગ્નેશ ભજીયાવાળા દ્વારા જમા કરાવવામાં આવેલી રોકડ રકમ તપાસ હેઠળ છે. સદર બેંકમાં આપના પરિવાર અને આપના સગા-સંબંધીઓના તમામ બેંક ખાતાઓને ડેબિટ ફ્રીઝ હેઠળ મૂકવામાં આવ્યા છે કારણ કે ૦૮/૧૧/૨૦૧૬ ના રોજ પોતાના પરિપત્ર દ્વારા આરબીઆઈ દ્વારા નિર્ધારિત માર્ગદર્શિકાના ઉલ્લંઘનમાં સદર ખાતાઓમાં રોકડ જમા કરવામાં આવી હતી અને સદર રોકડ અપરાધની કમાણી હોવાનું માનવામાં આવે છે.

આ સંબંધમાં, એ ઉલ્લેખ કરવાનો કે કરવેરા કાયદા (બીજો સુધારો) અધિનિયમ, ૨૦૧૬ ની કલમ ૧૯૯-ઓ ના ખંડ (બી) માં જોગવાઈ છે કે "પ્રધાનમંત્રી ગરીબ કલ્યાણ યોજના, ૨૦૧૬ માટે કરવેરા અને રોકાણ શાસન" યોજનાની જોગવાઈઓ મની લોન્ડરિંગ અટકાયત અધિનિયમ, ૨૦૦૨ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈ પણ ગુના માટેના ફરીયાદ પક્ષના સંબંધમાં લાગુ પડશે નહીં. શ્રી જીગ્નેશ ભજીયાવાળા સામે ૧૬/૦૩/૨૦૧૭ ના રોજ પ્રિન્સિપલ ડિસ્ટ્રિક્ટ એન્ડ સેશન્સ જજ, અમદાવાદ (ગ્રામ્ય) સમક્ષ પ્રોસિક્યુશન ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી છે. તદનુસાર, પીએમએલએ,

૨૦૦૨ ની જોગવાઈઓ હેઠળ બાબત તપાસ હેઠળ હોઈ આપના બેંક ખાતાઓ અનફ્રીઝ કરવાની આપની વિનંતી સ્વીકારી શકાય નહીં. "

૨.૭ રિટ અરજદારની ફરિયાદ એ છે કે સત્તાવાળાઓ દ્વારા વિવિધ બેંક ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવાની કાર્યવાહી પીએમએલએ ની જોગવાઈઓથી વિપરીત છે અને બેંક ખાતાઓને અનફ્રીઝ કરવા તથા રિટ અરજદાર અને તેમના પરિવારના સભ્યોને બેંક ખાતાઓ ઓપરેટ કરવાની મંજૂરી આપવા માટે રિટ જારી કરવામાં આવે.

૩. રિટ અરજદાર તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકિલ શ્રી ચેતન પંડ્યાએ નીચે મુજબની દલીલો ઉઠાવી છે;

(એ) સામાવાળા નંબર ૨ ની કાર્યવાહી કાયદા અને પીએમએલએ તથા સીઆરપીસી, ૧૯૭૩ હેઠળ સ્થાપિત પ્રક્રિયાથી વિપરીત છે.

(બી) સામાવાળા નંબર ૨ ના અધિકારીઓ પાસે પીએમએલએ ની કલમ ૩ અને ૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે પીએમએલએ ની જોગવાઈઓ હેઠળ તપાસ કરવાની સત્તા છે અને તેમની પાસે સીઆરપીસી, ૧૯૭૩ હેઠળ કોઈ સત્તા નથી.

(સી) પીએમએલએ પોતે એક સંપૂર્ણ સંહિતા છે અને તેમાં પૂછપરછ/તપાસ

વગેરે માટે વિવિધ પ્રક્રિયાઓ અને સત્તાઓ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે.

(ડી) પીએમએલએ નું પ્રકરણ V સમન્સ, તલાશી અને જપ્તી વગેરે સાથે સંબંધિત છે એટલે કે કલમ ૧૬ સર્વેની સત્તા સાથે સંબંધિત છે, કલમ ૧૭ તલાશી અને જપ્તી સાથે સંબંધિત છે, કલમ ૧૮ વ્યક્તિઓની તલાશી સાથે સંબંધિત છે, કલમ ૨૦ મિલકત જાળવી રાખવા સાથે સંબંધિત છે, કલમ ૨૧ રેકોર્ડ જાળવી રાખવા સાથે સંબંધિત છે અને કલમ ૨૨ અમુક કેસોમાં મિલકત માટેના રેકોર્ડ અંગેના અનુમાન સાથે સંબંધિત છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, પીએમએલએ નું પ્રકરણ V પીએમએલએ હેઠળના ગુનાની તપાસ કરતી વખતે તલાશી, જપ્તી વગેરે માટે સામાવાળા નંબર ૨ ના અધિકારીઓ દ્વારા વાપરવાની વિસ્તૃત પ્રક્રિયા અને સત્તાઓ સાથે સંબંધિત છે.

(ઈ) પ્રકરણ V ઉપરાંત, પીએમએલએ નું પ્રકરણ III પણ જપ્તી, નિર્ણય અને કાનૂની જપ્તી સાથે સંબંધિત છે એટલે કે કલમ ૫ મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ મિલકતની જપ્તી સાથે સંબંધિત છે અને કલમ ૮ નિર્ણય સાથે સંબંધિત છે, જ્યારે કલમ ૧૦ પીએમએલએ ના પ્રકરણ–III હેઠળ જપ્ત કરાયેલી મિલકતોના સંચાલન સાથે સંબંધિત છે.

(એફ) બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, પીએમએલએ એક સંપૂર્ણ સંહિતા છે અને

તેમાં તલાશી, જપ્તી, જપ્ત કરાયેલી મિલકત જાળવી રાખવા અને કાનૂની જપ્તી માટેની જોગવાઈઓ છે. તેથી, સામાવાળા નંબર ૨ ના અધિકારીએ પીએમએલએ ના ચાર ખૂણાની અંદર પોતાની સત્તા વાપરવાની રહે છે અને તેઓ પીએમએલએ ની કલમ ૬૫ ના આશ્રય હેઠળ પીએમએલએ હેઠળ આપવામાં આવેલી સત્તાઓથી આગળ વધી શકતા નથી અને સીઆરપીસી, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૦૨ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી.

(જી) પીએમએલએ ની કલમ ૧૭ અધિકારીઓને કલમ ૧ અથવા કલમ ૧એ હેઠળ કોઈ પણ મિલકત જપ્ત કરવા અથવા ફ્રીઝ કરવાની સત્તા આપે છે. એકવાર મિલકત જપ્ત અથવા ફ્રીઝ થઈ જાય પછી, અધિકારીએ આવી જપ્તી અથવા ફ્રીઝ કર્યાના ૩૦ દિવસના સમયગાળાની અંદર નિર્ણાયક સત્તાધિકારી સમક્ષ પેટા–કલમ (૧) હેઠળ જપ્ત કરાયેલા આવા રેકોર્ડ અથવા મિલકતને જાળવી રાખવા માટે અથવા પેટા–કલમ ૧એ હેઠળ ફ્રીઝ કરવાના હુકમને ચાલુ રાખવા માટે વિનંતી કરતી અરજી દાખલ કરવી જરૂરી છે. તેથી, બેંક ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવા માટે પીએમએલએ ની કલમ ૧૭ ની પેટા–કલમ ૧એ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ ન કરવાની અને અરજદાર તથા તેમના પરિવારના સભ્યોને બેંક ખાતાઓ ઓપરેટ કરવા ન દેવાની બેંકને અરજદાર અને તેમના પરિવારના સભ્યોને કોઈ પણ પત્રવ્યવહાર અને હુકમ આપ્યા વગર સૂચનાઓ જારી કરવાની સામાવાળા નંબર ૨ ની કાર્યવાહી પીએમએલએ ની કલમ ૧૭ ના ઉલ્લંઘનમાં છે.

(એચ) પીએમએલએ ની કલમ ૧૭ માં તલાશી, જપ્તી અને બેંક ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવા માટે ચોક્કસ જોગવાઈઓ છે અને તેથી આવા સંજોગોમાં, સામાવાળા નંબર ૨ ના અધિકારીઓ સીઆરપીસી, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૦૨ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી.

પીએમએલએ ની કલમ ૬૫ આ પ્રમાણે વંચાય છે :

> "૬૫,. ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ લાગુ પડવા બાબત — ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ (૨/૧૯૭૪) ની જોગવાઈઓ, જ્યાં સુધી તે આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત ન હોય ત્યાં સુધી, આ અધિનિયમ હેઠળ ધરપકડ, તલાશી અને જપ્તી, એટેચમેન્ટ, કાનૂની જપ્તી, તપાસ, પ્રોસિક્યુશન અને અન્ય તમામ કાર્યવાહીને લાગુ પડશે".

આથી જ્યારે પીએમએલએ હેઠળ ચોક્કસ જોગવાઈ ઉપલબ્ધ હોય, ત્યારે સામાવાળા નંબર ૨ ના અધિકારીઓ તપાસ, તલાશી, જપ્તી, સત્તાઓ અને સીઆરપીસી, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૦૨ હેઠળની પ્રક્રિયાઓ માટે પીએમએલએ ની કલમ ૬૫ દ્વારા પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી.

(આઈ) સામાવાળા નંબર ૨ ના અધિકારીઓ જાણીબુઝીને અને સ્વેચ્છાએ પૂરેપૂરું જાણતા હોવા છતાં કે તેમની પાસે સીઆરપીસી, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૦૨

હેઠળ સત્તાઓ નથી, તેઓ પીએમએલએ ની કલમ ૧૭ નો આશ્રય ન લઈને અને અરજદાર તથા તેમના પરિવારના સભ્યોને બેંક ખાતાઓ ઓપરેટ કરવા ન દેવા માટે બેંકરોને મૌખિક સૂચના જારી કરીને કાયદાની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ કરીને પોતાની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી રહ્યા છે. સામાવાળા નંબર ૨ ના અધિકારીઓ પીએમએલએ ની કલમ ૧૭ ની પેટા–કલમ ૪ હેઠળ નિર્ધારિત ૩૦ દિવસની મર્યાદામાંથી બચવાના હેતુથી સીઆરપીસી, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૦૨ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરી રહ્યા હોવાનો દેખાવ જાણીબુઝીને કરી રહ્યા છે, જ્યારે સીઆરપીસી, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૦૨ હેઠળ ન તો કોઈ સમયમર્યાદા છે કે ન તો જપ્તી કે ફ્રીઝ કરવાને કોઈ ઉચ્ચ અધિકારીઓ દ્વારા નિયમિત અથવા સત્તાકૃત કરવાની જરૂર છે.

(જે) આમ છતાં પણ અરજદારના સંબંધમાં તપાસ પૂરી થઈ ગઈ છે અને ફોજદારી ફરિયાદ ૧૬/૦૩/૨૦૧૭ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી છે અને તેથી પણ સામાવાળા નંબર ૨ ના અધિકારીઓ દ્વારા ફ્રીઝ કરવામાં આવેલા ખાતાઓને અનફ્રીઝ કરવા જરૂરી છે અને તારીખ ૨૯/૦૩/૨૦૧૭ ના પત્રવ્યવહાર/હુકમને રદબતલ કરવો જરૂરી છે.

(કે) આમ છતાં પણ સામાવાળા નંબર ૨ ના અધિકારીઓએ અરજદારના બેંક ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવાના હુકમને ચાલુ રાખવા માટે નિર્ણાયક સત્તાધિકારીના

પીએમએલએ ની કલમ ૧૭ ની પેટા–કલમ ૪ હેઠળના કોઈ હુકમો મેળવ્યા નથી અને તેથી પણ, અરજદાર અને તેમના પરિવારના સભ્યોના ફ્રીઝ કરાયેલા ખાતાઓને અનફ્રીઝ કરવામાં આવે.

(એલ) રૂ. ૧,૦૨,૧૬,૦૦૦/– ની અપરાધની કમાણીનો આક્ષેપ માત્ર ઇન્કમ ટેક્સ ડિપાર્ટમેન્ટ દ્વારા જપ્ત કરવામાં આવ્યો નથી પરંતુ સામાવાળા નંબર ૨ દ્વારા તારીખ ૦૯/૦૨/૨૦૧૭ ના કામચલાઉ જપ્તી હુકમ નંબર ૧/૨૦૧૭ દ્વારા પણ એટેચ કરવામાં આવ્યો છે અને કામચલાઉ એટેચમેન્ટની પુષ્ટિ માટે, માનનીય નિર્ણાયક સત્તાધિકારી, નવી દિલ્હી સમક્ષ ઓરિજિનલ કમ્પ્લેઇન્ટ નંબર ૭૦૫/૨૦૧૭ દાખલ કરવામાં આવી છે.

(એમ) અનુસૂચિત ગુનામાં એટલે કે સીબીઆઈ પાસે નોંધાયેલી એફઆઈઆરમાં અથવા પીએમએલએ હેઠળ શરૂ કરાયેલી કાર્યવાહીમાં એવા કોઈ આક્ષેપો નથી કે અરજદાર અને તેમના પરિવારના સભ્યોના બેંક ખાતામાં જમા થયેલી રકમ અપરાધની કમાણી છે. કારણ કે અન્યથા પણ, વિવાદિત કેસ ૦૮/૧૧/૨૦૧૬ ના રોજ જાહેર કરાયેલ રૂ. ૫૦૦/– અને રૂ. ૧,૦૦૦/– ની ચલણી નોટોના નોટબંધી પછીનો છે. અરજદાર અને તેમના પરિવારના સભ્યોના બેંક ખાતાઓમાં જમા થયેલી રકમ આવકના કાયદેસરના સ્ત્રોતમાંથી કમાયેલી છે અને તેને સામાવાળા નંબર ૨ દ્વારા હાથ ધરાયેલી તપાસ સાથે કોઈ લેવાદેવા

નથી.

(એન) અનુસૂચિત ગુનામાં આક્ષેપ માત્ર ઇન્કમ ટેક્સ ડિપાર્ટમેન્ટ દ્વારા જપ્ત કરાયેલી રૂ. ૧,૦૦૦/- અને રૂ. ૫૦૦/- ની એચએનડી ને રૂપિયા ૨,૦૦૦/- ની ચલણી નોટમાં બદલવા સુધી જ મર્યાદિત છે એટલે કે માત્ર રૂ.૧,૦૨,૧૬,૦૦૦/- અને તેને બેંક ખાતામાં જમા થયેલી રકમ સાથે કોઈ લેવાદેવા નથી.

૪. બીજી તરફ, સામાવાળા નંબર ૨ એટલે કે એન્ફોર્સમેન્ટ ડિરેક્ટોરેટ તરફથી ઉપસ્થિત રહેલા ભારતના વિદ્વાન આસિસ્ટન્ટ સોલિસિટર જનરલ શ્રી દેવાંગ વ્યાસ દ્વારા આ રિટ અરજીનો સખત વિરોધ કરવામાં આવ્યો છે. શ્રી વ્યાસ રજૂઆત કરશે કે ભાનુબેન વાઈફ ઓફ રમેશભાઈ જગુભાઈ પટેલ અને અન્ય વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય, સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપ્લિકેશન નંબર ૧૫૫૫/૨૦૧૭, નિર્ણય તારીખ ૨૯મી માર્ચ, ૨૦૧૭ ના કેસમાં આ કોર્ટના ચુકાદા અને હુકમને ધ્યાનમાં રાખીને સમગ્ર મુદ્દો હવે વિવાદિત રહ્યો નથી. શ્રી વ્યાસના જણાવ્યા અનુસાર, રિટ અરજદાર અને તેમના પરિવારના સભ્યો હાલના તબક્કે જે મુશ્કેલીઓનો સામનો કરી રહ્યા છે તેની સાથે વિભાગને કોઈ લેવાદેવા નથી, કારણ કે દાવો કરવામાં આવ્યો છે તેમ, અસરકારક તપાસ માટે ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવા તે પ્રથમ પગલું ખૂબ જ જરૂરી અને આવશ્યક હતું. શ્રી વ્યાસ

રજૂઆત કરશે કે કલમ ૨(એનએ) "તપાસ" શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છે. વ્યાખ્યા સમાવેશી છે અને તેથી, તપાસ એજન્સીને માત્ર આ કાયદા હેઠળની કાર્યવાહીનો જ નહીં પરંતુ પુરાવા એકત્ર કરવાનું સુનિશ્ચિત કરવા માટે આવી કાર્યવાહીને અસરકારક રીતે આગળ ધપાવવા માટે જરૂરી હોય તેવા તમામ આનુષંગિક અને પરિણામી કૃત્યોનો આશ્રય લેવાની સત્તા આપશે. તેઓ રજૂઆત કરશે કે પીએમએલએ ની કલમ ૫ (એટેચમેન્ટ) અથવા કલમ ૭ (જપ્તી) નો આશ્રય લીધા વિના આરોપી અને તેના પરિવારના સભ્યો દ્વારા રાખવામાં આવેલા ખાતાઓમાંથી ઉપાડ પર પ્રતિબંધ/ફ્રીઝ કરવા માટે બેંકરોને વિનંતી કરવા માટે જન્મજાત અધિકારક્ષેત્રનો અભાવ હોવા અંગે રિટ અરજદાર વતી ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલમાં કોઈ ગુણદોષ નથી. તપાસ કરનાર અધિકારી પાસે રિપોર્ટિંગ એન્ટિટી, એટલે કે બેંકિંગ કંપનીને, જે આરોપી સામે આ કાયદા હેઠળ તપાસ ચાલી રહી હોય તેના ખાતામાંથી ઉપાડ પર અસ્થાયી રૂપે પ્રતિબંધ મૂકવાની વિનંતી કરવાની સક્ષમ અને/અથવા આનુષંગિક સત્તા હોવાનું માનવું જોઈએ.

૫. ભારતના વિદ્વાન આસિસ્ટન્ટ સોલિસિટર જનરલ શ્રી વ્યાસ, આવા સંજોગોમાં પ્રાર્થના કરે છે કે આ રિટ અરજીમાં કોઈ ગુણદોષ ન હોઈ, તેને રદ કરવી જોઈએ.

૬. પક્ષકારો વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકિલને સાંભળ્યા પછી અને રેકોર્ડ પરની સામગ્રીને ધ્યાનમાં લીધા પછી, મારી સમક્ષ વિચારણા માટે આવતો એકમાત્ર પ્રશ્ન એ છે કે શું રિટ અરજદાર આ રિટ અરજીમાં પ્રાર્થના કર્યા મુજબની રાહત મેળવવા માટે હકદાર છે કે કેમ.

૭. મને પરેશ જી. શાહ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય, સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપ્લિકેશન નંબર ૧૫૦/૨૦૧૫, નિર્ણય તારીખ ૧૫મી જૂન, ૨૦૧૫ ના કેસમાં પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની જોગવાઈઓ પર વિચાર કરવાનો અવસર મળ્યો હતો. સદર ચુકાદામાં, નીચે મુજબના પ્રશ્નો ઉઠાવવામાં આવ્યા હતા;

"(i) શું સામાવાળા નંબર ૨ આઈસીઆઈસીઆઈ બેંકમાં રખાતા અરજદારના બચત ખાતાને ફ્રીઝ કરવાના હેતુ માટે સંહિતાની કલમ ૧૦૨ નો ઉપયોગ કરવામાં ન્યાયી હતા;

(ii) શું પીએમએલએ ની કલમ ૫ હેઠળ એટેચમેન્ટનો કોઈ કામચલાઉ હુકમ પસાર થાય તે પહેલાં પીએમએલએ ની કલમ ૬૫ ના આધારે સંહિતાની કલમ ૧૦૨ ની જોગવાઈઓનો આશ્રય લઈ શકાય.

(iii) શું પીએમએલએ હેઠળના સત્તાવાળાઓ દ્વારા સંહિતાની કલમ

૧૦૨(૩) ની જોગવાઈઓનું પાલન ન કરવાથી બેંક ખાતું ફ્રીઝ કરવાનો હુકમ દૂષિત અને ગેરકાયદેસર બનશે;

(iv) શું સત્તાવાળાઓ પીએમએલએ હેઠળ અરજદાર સામે કોઈ ફરિયાદ નોંધાયા વગર તેના બચત ખાતાને ફ્રીઝ કરવા માટે બેંકને સૂચના આપવા આગળ વધી શક્યા હોત; અને

(v) શું સંહિતાની કલમ ૧૦૨ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને બેંક ખાતાના એટેચમેન્ટનો હુકમ અનિશ્ચિત સમયગાળા માટે ચાલુ રહી શકે છે, ખાસ કરીને જ્યારે પીએમએલએ ની કલમ ૫ હેઠળના કામચલાઉ એટેચમેન્ટના હુકમનું આયુષ્ય વધુમાં વધુ ૧૫૦ દિવસ સુધીનું હોય છે."

૮. ઉપર દર્શાવેલ પ્રશ્નોના જવાબો તદનુસાર નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યા હતા;

"મની લોન્ડરિંગ અટકાયત અધિનિયમ, ૨૦૦૨, જૂન ૧૯૯૮ માં યોજાયેલ સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મહાસભાના વિશેષ સત્ર દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા રાજકીય ઘોષણાપત્રને અનુસરીને ઘડી કાઢવામાં આવ્યો હતો, જેમાં સભ્ય દેશોને રાષ્ટ્રીય મની લોન્ડરિંગ કાયદા અને કાર્યક્રમ અપનાવવા આહ્વાન કરવામાં આવ્યું હતું, જેનો મુખ્ય હેતુ દેશોની

નાણાકીય પ્રણાલીઓ અને તેમની અખંડિતતા અને સાર્વભૌમત્વ માટે મની લોન્ડરિંગ દ્વારા ઊભા થતા ગંભીર ખતરાનો સામનો કરવાનો હતો. જો આપણે હેતુઓ અને કારણોના કથન પર નજર નાખીએ અને મહાસભા દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા રાજકીય ઘોષણાપત્ર અને વૈશ્વિક કાર્ય યોજના માટેના ઐતિહાસિક આધારને પણ શોધીએ, તો જોઈ શકાય છે કે વૈશ્વિક સમુદાયની ચિંતા જેણે ઉપરોક્ત ઠરાવો તરફ દોરી, તે નાર્કોટિક ડ્રગ્સના ગેરકાયદેસર વેપાર અને તેમાંથી પેદા થતી બહુ મોટી રકમ વિશેની હતી. મહાસભાના ઘોષણાપત્ર અને ૨૦૦૨ ના અધિનિયમનો મૂળ હેતુ લૂંટ, ધાડ, છેતરપિંડી વગેરે જેવા સામાન્ય ગુનાઓ સામે પગલાં લેવાનો ન હતો, પરંતુ સમય જતાં, મની લોન્ડરિંગ અટકાયત અધિનિયમ, ૨૦૦૨ પણ સમાન સ્વરૂપના અન્ય કાયદાઓની જેમ જ પ્રથમ સ્થાનિક ગુનેગારોને અને પછી તેમના આંતરરાષ્ટ્રીય સમકક્ષોને લક્ષ્ય બનાવીને બિન-ઉપયોગ/ગેરઉપયોગનો ભોગ બન્યો હોવાનું જણાય છે.

પીએમએલએ ની કલમ ૨(ડી) એટેચમેન્ટ વ્યાખ્યાયિત કરે છે :

> એટેચમેન્ટ એટલે પ્રકરણ III હેઠળ જારી કરાયેલા હુકમ દ્વારા મિલકતની ટ્રાન્સફર, રૂપાંતરણ, નિકાલ કે હિલચાલ પર પ્રતિબંધ.

કલમ ૨(એનએ) તપાસ શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છે : તપાસમાં પુરાવા

એકત્ર કરવા માટે આ અધિનિયમ હેઠળ ડિરેક્ટર દ્વારા અથવા કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા અધિકૃત સત્તાધિકારી દ્વારા હાથ ધરવામાં આવતી આ અધિનિયમ હેઠળની તમામ કાર્યવાહીનો સમાવેશ થાય છે.

કલમ ૨(યુ) અપરાધની કમાણી શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છે : અપરાધની કમાણી એટલે અનુસૂચિત ગુનાથી સંબંધિત ગુનાહિત પ્રવૃત્તિના પરિણામે કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા પ્રત્યક્ષ કે અપ્રત્યક્ષ રીતે મેળવેલી કોઈ પણ મિલકત અથવા આવી કોઈ પણ મિલકતનું મૂલ્ય.

કલમ ૨(વી) મિલકત શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છે : મિલકત એટલે દરેક વિવરણની કોઈ પણ મિલકત અથવા અસ્કયામતો, ભૌતિક કે અભૌતિક, જંગમ કે સ્થાવર, મૂર્ત કે અમૂર્ત અને તેમાં ગમે ત્યાં આવેલી આવી મિલકત અથવા અસ્કયામતોના ટાઇટલ અથવા તેમાંના હિતની સાબિતી આપતા દસ્તાવેજો અને સાધનોનો સમાવેશ થાય છે.

કલમ ૩ મની લોન્ડરિંગને વ્યાખ્યાયિત કરે છે જેનો અર્થ થાય છે અપરાધની કમાણી સાથે સંકળાયેલી કોઈ પણ પ્રક્રિયા કે પ્રવૃત્તિમાં સામેલ થવું કે લિપ્ત થવું, શરતે કે જે વ્યક્તિ આ રીતે સામેલ કે લિપ્ત થાય છે તે તેને નિષ્કલંક મિલકત તરીકે દર્શાવે છે. તેથી, એ સ્પષ્ટ છે કે ભાર બે બાબતો પર છે એટલે કે (i) અપરાધની કમાણી અને (ii) અનુસૂચિત ગુનો.

પીએમએલએ ની કલમ ૫ અને ૮ ને સમગ્ર રીતે જોવી જરૂરી છે. તેથી, તે નીચે મુજબ ઉદ્ધૃત કરવામાં આવે છે :

૫. મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ મિલકતની જપ્તી (એટેચમેન્ટ).--

(૧) જ્યાં ડિરેક્ટર, અથવા આ કલમના હેતુઓ માટે તેમના દ્વારા અધિકૃત ડેપ્યુટી ડિરેક્ટરના હોદ્દાથી નીચેના ન હોય તેવા અન્ય કોઈ અધિકારી પાસે, તેમની પાસે રહેલી સામગ્રીના આધારે એવું માનવાને કારણ હોય (આવા વિશ્વાસ માટેનું કારણ લેખિતમાં નોંધવાનું રહેશે), કે–

(એ) કોઈ પણ વ્યક્તિ ગુનાની કોઈ કમાણી પોતાના કબ્જામાં ધરાવે છે;

(બી) આવી વ્યક્તિ પર અનુસૂચિત ગુનો કર્યાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે; અને

(સી) ગુનાની આવી કમાણી છુપાવવામાં આવે, ટ્રાન્સફર કરવામાં આવે અથવા કોઈ પણ રીતે તેનો વ્યવહાર કરવામાં આવે તેવી શક્યતા છે જેના પરિણામે આ પ્રકરણ હેઠળ ગુનાની આવી કમાણીની કાનૂની જપ્તી સંબંધિત કોઈ પણ કાર્યવાહી નિષ્ફળ જઈ શકે છે,

તો તેઓ, લેખિત હુકમ દ્વારા, હુકમની તારીખથી એકસો પચાસ

દિવસથી વધુ ન હોય તેવા સમયગાળા માટે, ઈન્કમ–ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ (૪૩/૧૯૬૧) ની બીજી અનુસૂચિમાં પૂરી પાડવામાં આવેલી રીતે આવી મિલકતને કામચલાઉ ધોરણે જપ્ત કરી શકે છે અને ડિરેક્ટર અથવા તેમના દ્વારા આ રીતે અધિકૃત અન્ય અધિકારી, જે તે કિસ્સામાં, તે અનુસૂચિના નિયમ ૧ ના સબ–રૂલ (ઈ) હેઠળ અધિકારી ગણાશે :

પરંતુ શરત એ છે કે જ્યાં સુધી, અનુસૂચિત ગુનાના સંબંધમાં, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ (૨/૧૯૭૪) ની કલમ ૧૭૩ હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટને અહેવાલ મોકલવામાં ન આવ્યો હોય, અથવા અનુસૂચિમાં દર્શાવેલ ગુનાની તપાસ કરવા માટે અધિકૃત વ્યક્તિ દ્વારા, મેજિસ્ટ્રેટ અથવા કોર્ટ સમક્ષ અનુસૂચિત ગુનાની સંજ્ઞાન લેવા માટે ફરિયાદ દાખલ કરવામાં ન આવી હોય, જે તે કિસ્સામાં, ત્યાં સુધી જપ્તીનો આવો કોઈ હુકમ કરવામાં આવશે નહીં :

વધુમાં શરત એ છે કે, ખંડ (બી) માં સમાવિષ્ટ કોઈ પણ બાબત હોવા છતાં, કોઈ પણ વ્યક્તિની કોઈ પણ મિલકત આ કલમ હેઠળ જપ્ત કરી શકાશે જો ડિરેક્ટર અથવા આ કલમના હેતુઓ માટે તેમના દ્વારા અધિકૃત ડેપ્યુટી ડિરેક્ટરના હોદ્દાથી નીચેના ન હોય તેવા અન્ય કોઈ

અધિકારી પાસે તેમની પાસે રહેલી સામગ્રીના આધારે માનવાને કારણ હોય (આવા વિશ્વાસ માટેના કારણો લેખિતમાં નોંધવાના રહેશે) કે, જો મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ આવી મિલકતને આ પ્રકરણ હેઠળ તાત્કાલિક જપ્ત કરવામાં ન આવે, તો મિલકત જપ્ત ન કરવાથી આ અધિનિયમ હેઠળની કોઈ પણ કાર્યવાહી નિષ્ફળ જવાની શક્યતા છે.

(૨) ડિરેક્ટર, અથવા ડેપ્યુટી ડિરેક્ટરના હોદ્દાથી નીચેના ન હોય તેવા અન્ય કોઈ અધિકારી, પેટા–કલમ (૧) હેઠળ જપ્તી કર્યા પછી તરત જ, તે પેટા–કલમમાં ઉલ્લેખિત તેમની પાસે રહેલી સામગ્રી સાથે, હુકમની એક નકલ, સીલબંધ પરબિડીયામાં, નિર્ધારિત કરવામાં આવે તે રીતે નિર્ણાયક સત્તાધિકારીને મોકલશે અને આવી નિર્ણાયક સત્તાધિકારી નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવા સમયગાળા માટે આવા હુકમ અને સામગ્રીને સાચવી રાખશે.

(૩) પેટા–કલમ (૧) હેઠળ કરાયેલ જપ્તીનો દરેક હુકમ તે પેટા–કલમમાં નિર્દિષ્ટ સમયગાળો પૂરો થયા પછી અથવા કલમ ૮ ની પેટા–કલમ (૨) હેઠળ કરાયેલા હુકમની તારીખે, બેમાંથી જે વહેલું હોય ત્યારે, અમલમાં રહેશે નહીં.

(૪) આ કલમમાંની કોઈ પણ બાબત પેટા–કલમ (૧) હેઠળ જપ્ત કરાયેલી સ્થાવર મિલકતનો ઉપભોગ કરવામાં રસ ધરાવતી વ્યક્તિને આવા ઉપભોગમાંથી રોકશે નહીં.

સ્પષ્ટીકરણ.––આ પેટા–કલમના હેતુઓ માટે, કોઈ પણ સ્થાવર મિલકતના સંબંધમાં "રસ ધરાવતી વ્યક્તિ" માં મિલકતમાં કોઈ પણ હિતનો દાવો કરતી અથવા દાવો કરવા માટે હકદાર તમામ વ્યક્તિઓનો સમાવેશ થાય છે.

(૫) ડિરેક્ટર અથવા અન્ય કોઈ અધિકારી જે પેટા–કલમ (૧) હેઠળ કોઈ પણ મિલકતને કામચલાઉ ધોરણે જપ્ત કરે છે, તેઓ આવી જપ્તીના ત્રીસ દિવસના સમયગાળાની અંદર, નિર્ણાયક સત્તાધિકારી સમક્ષ આવી જપ્તીની હકીકતો દર્શાવતી ફરિયાદ દાખલ કરશે.

૮. નિર્ણય – (૧) કલમ ૫ ની પેટા–કલમ (૫) હેઠળની ફરિયાદ, અથવા કલમ ૧૭ ની પેટા–કલમ (૪) હેઠળ અથવા કલમ ૧૮ ની પેટા–કલમ (૧૦) હેઠળ કરવામાં આવેલી અરજીઓ મળવા પર, જો નિર્ણાયક સત્તાધિકારી પાસે એવું માનવાને કારણ હોય કે કોઈ વ્યક્તિએ કલમ ૩ હેઠળ ગુનો કર્યો છે અથવા તે ગુનાની કમાણી

પોતાના કબ્જામાં ધરાવે છે, તો તે આવી વ્યક્તિને ત્રીસ દિવસથી ઓછી ન હોય તેવી નોટિસ આપીને જણાવવા માટે કહી શકે છે કે તેણે કલમ ૫ ની પેટા–કલમ (૧) હેઠળ જપ્ત કરાયેલી, અથવા કલમ ૧૭ અથવા કલમ ૧૮ હેઠળ જપ્ત કરાયેલી મિલકત કઈ આવક, કમાણી કે અસ્કયામતોના સ્ત્રોતમાંથી અથવા તેના સાધન દ્વારા મેળવી છે, તે પુરાવા કે જેના પર તે આધાર રાખે છે અને અન્ય સંબંધિત માહિતી તથા વિગતો દર્શાવે, અને કારણ દર્શાવે કે આવી તમામ અથવા કોઈ પણ મિલકતોને મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ મિલકતો શા માટે જાહેર ન કરવી જોઈએ અને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા કાનૂની જપ્તી શા માટે ન કરવી જોઈએ.

પરંતુ શરત એ છે કે જ્યાં આ પેટા–કલમ હેઠળની નોટિસ કોઈ મિલકતને અન્ય કોઈ વ્યક્તિ વતી વ્યક્તિ દ્વારા ધારણ કરવામાં આવી હોવાનું નિર્દિષ્ટ કરે છે, ત્યાં આવી નોટિસની એક નકલ તે અન્ય વ્યક્તિ પર પણ બજાવવામાં આવશે :

વધુમાં શરત એ છે કે જ્યાં આવી મિલકત એક કરતાં વધુ વ્યક્તિઓ દ્વારા સંયુક્ત રીતે ધારણ કરવામાં આવી હોય, ત્યાં આવી નોટિસ આવી મિલકત ધારણ કરનાર તમામ વ્યક્તિઓને બજાવવામાં

આવશે.

(૨) નિર્ણાયક સત્તાધિકારી, નીચે મુજબ કર્યા પછી--

(એ) પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જારી કરાયેલી નોટિસના જવાબો, જો કોઈ હોય તો, તે ધ્યાનમાં લીધા પછી;

(બી) વ્યથિત વ્યક્તિ અને ડિરેક્ટર અથવા આ બાબતે તેમના દ્વારા અધિકૃત અન્ય કોઈ અધિકારીને સાંભળ્યા પછી; અને

(સી) તેની સમક્ષ રેકોર્ડ પર મૂકવામાં આવેલી તમામ સંબંધિત સામગ્રીને ધ્યાનમાં લઈને, એક હુકમ દ્વારા, પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જારી કરાયેલી નોટિસમાં નિર્દિષ્ટ તમામ અથવા કોઈ પણ મિલકતો મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ છે કે કેમ તે અંગેનો નિષ્કર્ષ નોંધશે :

પરંતુ શરત એ છે કે જો મિલકતનો દાવો એવી વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવે છે, જે વ્યક્તિને નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી તેના સિવાયની અન્ય વ્યક્તિ હોય, તો તે વ્યક્તિને પણ મિલકત મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ નથી તે સાબિત કરવા માટે સાંભળવાની તક આપવામાં આવશે.

(૩) જ્યાં નિર્ણાયક સત્તાધિકારી પેટા–કલમ (૨) હેઠળ નક્કી કરે છે કે કોઈ મિલકત મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ છે, તો તે લેખિત હુકમ દ્વારા, કલમ ૫ ની પેટા–કલમ (૧) હેઠળ કરાયેલી મિલકતના કામચલાઉ એટેચમેન્ટની અથવા કલમ ૧૭ અથવા કલમ ૧૮ હેઠળ જપ્ત કરાયેલી મિલકત કે રેકોર્ડને જાળવી રાખવાની પુષ્ટિ કરશે અને તે અસરમાં એક નિષ્કર્ષ નોંધશે, સદર એટેચમેન્ટ અથવા જપ્ત કરાયેલી મિલકત કે રેકોર્ડની જાળવણી ––

(એ) કોર્ટ સમક્ષ કોઈ પણ અનુસૂચિત ગુના સંબંધિત કાર્યવાહી પેન્ડિંગ હોય તે દરમિયાન ચાલુ રહેશે; અને

(બી) ટ્રાયલ કોર્ટમાં વ્યક્તિનો વાંક સાબિત થયા પછી અને આવી ટ્રાયલ કોર્ટનો હુકમ અંતિમ બન્યા પછી આખરી બનશે.

(૪) જ્યાં કલમ ૫ ની પેટા–કલમ (૧) હેઠળ કરવામાં આવેલો કામચલાઉ એટેચમેન્ટનો હુકમ પેટા–કલમ (૩) હેઠળ પુષ્ટિ પામ્યો હોય, ત્યાં ડિરેક્ટર અથવા આ બાબતે તેમના દ્વારા અધિકૃત અન્ય કોઈ અધિકારી તરત જ એટેચ કરાયેલી મિલકતનો કબ્જો લેશે.

(૫) જ્યાં ટ્રાયલ અથવા કોઈ અનુસૂચિત ગુનો પૂર્ણ થવા પર,

સંબંધિત વ્યક્તિ નિર્દોષ છૂટે છે, ત્યાં પેટા–કલમ (૩) હેઠળ મિલકતનું એટેચમેન્ટ અથવા જપ્ત કરાયેલી મિલકત કે રેકોર્ડની જાળવણી અને ચોખ્ખી આવક, જો કોઈ હોય તો, અમલમાં રહેશે નહીં.

(૬) જ્યાં કોઈ મિલકતનું એટેચમેન્ટ અથવા જપ્ત કરાયેલી મિલકત કે રેકોર્ડની જાળવણી પેટા–કલમ (૩) ના ખંડ (બી) હેઠળ આખરી બને છે, ત્યાં નિર્ણાયક સત્તાધિકારી સંબંધિત વ્યક્તિને સુનાવણીની તક આપ્યા પછી આવી મિલકત કાનૂની જપ્ત કરવાનો હુકમ કરશે."

કલમ ૫(૧) ડિરેક્ટર અથવા ડેપ્યુટી ડિરેક્ટરના હોદ્દાથી નીચેના ન હોય તેવા અન્ય કોઈ અધિકારીને ૧૫૦ દિવસથી વધુ ન હોય તેવા સમયગાળા માટે મિલકતને કામચલાઉ ધોરણે જપ્ત કરવાનો હુકમ પસાર કરવાની સત્તા આપે છે. જે રીતે અને જે શરતોને આધીન હુકમ પસાર કરવાનો છે તે કલમ ૫(૧) માં જ દર્શાવેલ છે. જે રીતે કામચલાઉ એટેચમેન્ટ હુકમ પસાર કરવાનો છે તે અંગે, કલમ ૫(૧) ઈન્કમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની બીજી અનુસૂચિનો સંદર્ભ આપે છે. જ્યાં સુધી શરતોનો સવાલ છે, કલમ ૫(૧) એવું નિર્ધારિત કરે છે કે સંબંધિત અધિકારી પાસે તેમની પાસે રહેલી સામગ્રીના આધારે માનવાને કારણ હોવું જોઈએ –

(i) કે કોઈ પણ વ્યક્તિ ગુનાની કોઈ પણ કમાણી પોતાના કબ્જામાં

ધરાવે છે;

(ii) કે આવી વ્યક્તિ પર અનુસૂચિત ગુનો કર્યાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે; અને

(iii) કે ગુનાની આવી કમાણી છુપાવવામાં આવે, ટ્રાન્સફર કરવામાં આવે અથવા કોઈ પણ રીતે તેનો વ્યવહાર કરવામાં આવે તેવી શક્યતા છે જેના પરિણામે ગુનાની આવી કમાણીની કાનૂની જપ્તી સંબંધિત કોઈ પણ કાર્યવાહી નિષ્ફળ જઈ શકે છે.

તેથી, પ્રાથમિક રીતે "અનુસૂચિત ગુનો કર્યાનો આરોપ ધરાવતી વ્યક્તિ" ની મિલકત જ, જે અપરાધની કમાણીનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે, તેને કલમ ૫(૧) હેઠળ જપ્ત કરી શકાય છે. જો કે, કલમ ૫(૧) ની બીજી શરત, જેમાં બિન-અવરોધક ખંડ શામેલ છે, તે સંબંધિત અધિકારીને "કોઈ પણ વ્યક્તિની કોઈ પણ મિલકત" જપ્ત કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે, જો આવી મિલકત મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ હોવાનું માનવામાં આવે અને તેને જપ્ત ન કરવાથી આ અધિનિયમ હેઠળની કાર્યવાહી નિષ્ફળ જવાની શક્યતા હોય. સુધારા અધિનિયમ ૨૧/૨૦૦૯ હેઠળ સુધારા દ્વારા દાખલ કરાયેલી બીજી શરતના બળે જ ડિરેક્ટર પોતાની સત્તાઓ મેળવે છે, અનુસૂચિત ગુનો કર્યાનો આરોપ ધરાવતી વ્યક્તિઓ સિવાયની અન્ય કોઈ પણ વ્યક્તિના નામે ઊભેલી મિલકતને પણ જપ્ત કરવા માટે.

ઉપરોક્ત બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, હવે મને પીએમએલએ ની કલમ ૮ તરફ વળવા દો.

કલમ ૫(૧) હેઠળ એટેચમેન્ટનો હુકમ પસાર કરનાર અધિકારી, કલમ ૫(૫) હેઠળ નિર્ણાયક સત્તાધિકારી સમક્ષ ૩૦ દિવસની અંદર ફરિયાદ દાખલ કરવા માટે બંધાયેલા છે. સદર ફરિયાદ મળ્યા પછી, નિર્ણાયક સત્તાધિકારી જે વ્યક્તિ સામે ફરિયાદ કરવામાં આવી છે તે વ્યક્તિ પર નોટિસ બજાવવા માટે બંધાયેલી છે, જેમાં તેને તેની આવક, કમાણી અથવા અસ્કયામતોના સ્ત્રોતો દર્શાવવા માટે કહેવામાં આવે છે, જેમાંથી તેણે મિલકત મેળવી હતી. આવી વ્યક્તિ જવાબ આપે તે પછી, નિર્ણાયક સત્તાધિકારીએ વ્યથિત વ્યક્તિ તેમજ ડિરેક્ટરને સાંભળવા જોઈએ, તમામ સંબંધિત સામગ્રીને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ અને તે પછી પ્રશ્નાસ્પદ મિલકત મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ હતી કે કેમ તે અંગેનો નિષ્કર્ષ નોંધતો હુકમ પસાર કરવો જોઈએ.

જ્યારે કલમ ૮ ની પેટા–કલમ (૧) નિર્ણાયક સત્તાધિકારી દ્વારા જે વ્યક્તિ સામે ફરિયાદ કરવામાં આવી છે તે વ્યક્તિ પર નોટિસ બજાવવા સાથે સંબંધિત છે, ત્યારે પેટા–કલમ (૨) એ રીત સાથે સંબંધિત છે જેમાં

સત્તાધિકારીએ ફરિયાદ, જવાબ અને પુરાવાઓ સાથે કામ લેવું જોઈએ અને તે રીત જેમાં સત્તાધિકારી નિષ્કર્ષ નોંધશે.

કલમ ૮ ની પેટા–કલમ (૩) હેઠળ, નિર્ણાયક સત્તાધિકારીએ "કામચલાઉ એટેચમેન્ટની પુષ્ટિ કરતો" હુકમ પસાર કરવો જોઈએ જો તે પેટા–કલમ (૨) હેઠળ નક્કી કરે છે કે મિલકત મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ છે. પેટા–કલમ (૩) હેઠળ એટેચમેન્ટની પુષ્ટિનો હુકમ કરતી વખતે, નિર્ણાયક સત્તાધિકારી એવા અસરનો હુકમ પણ પસાર કરશે કે (i) કોર્ટ સમક્ષ કોઈ પણ અનુસૂચિત ગુના સંબંધિત કાર્યવાહી પેન્ડિંગ હોય તે દરમિયાન એટેચમેન્ટ ચાલુ રહેશે; અને (ii) ટ્રાયલ કોર્ટમાં વ્યક્તિનો વાંક સાબિત થયા પછી અને આવી ટ્રાયલ કોર્ટનો હુકમ અંતિમ બન્યા પછી એટેચમેન્ટ આખરી બનશે.

કલમ ૫(૧), ૫(૨), ૮(૨) અને ૮(૩) નું ધ્યાનપૂર્વક વાંચન દર્શાવશે કે એટેચમેન્ટનો હુકમ ત્રણ વિવિધ તબક્કાઓમાંથી પસાર થાય છે. તેઓ છે (i) કલમ ૫(૧) હેઠળ કામચલાઉ હુકમ, (ii) કલમ ૮(૩) હેઠળ કામચલાઉ હુકમની પુષ્ટિ અને (iii) કલમ ૮ ના પેટા–કલમ (૩) ના ખંડ (બી) હેઠળ એટેચમેન્ટના હુકમની આખરીતા. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, ડિરેક્ટર દ્વારા કલમ ૫(૧) હેઠળ કામચલાઉ એટેચમેન્ટનો હુકમ

પસાર કરવામાં આવે છે. આ પહેલો તબક્કો છે. ડિરેક્ટર પછી નિર્ણાયક સત્તાધિકારી સમક્ષ ફરિયાદ દાખલ કરે છે, જે તપાસ હાથ ધરે છે અને કલમ ૮ ની પેટા-કલમ (૩) હેઠળ એટેચમેન્ટની પુષ્ટિનો હુકમ પસાર કરે છે. આ બીજો તબક્કો છે. આ તબક્કે, એટેચમેન્ટનો હુકમ આખરીતા પ્રાપ્ત કરતો નથી, જોકે તેની પુષ્ટિ થાય છે. ટ્રાયલ કોર્ટમાં વ્યક્તિનો વાંક સાબિત થયા પછી જ હુકમ આખરીતા સુધી પહોંચે છે. ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ આરોપીનો વાંક સાબિત થવા પર, એટેચમેન્ટનો હુકમ આખરીતા સુધી પહોંચવો, તે ત્રીજો તબક્કો છે.

એટેચમેન્ટ સંબંધિત ત્રણ અલગ-અલગ તબક્કાઓ છે તે દર્શાવવા માટે, વિધાન ત્રણ અલગ-અલગ પદોનો ઉપયોગ કરે છે જેમ કે, (i) કલમ ૫ માં "કામચલાઉ", (ii) કલમ ૮(૩) માં "પુષ્ટિ" અને (iii) કલમ ૮(૩) હેઠળના ખંડ (બી) માં "અંતિમ".

આમ, પીએમએલએ ની કલમ ૫(૧) ની જોગવાઈઓ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે એટેચમેન્ટ પહેલા નોટિસ જારી કર્યા વિના કામચલાઉ ધોરણે ગુનાની કમાણી એટેચ કરવા માટે પાંચ શરતો પૂર્વ-જરૂરી છે. તે છે :

i. જે ડિરેક્ટર, અથવા અન્ય કોઈ અધિકારી, જે કોઈ પણ મિલકતને

કામચલાઉ ધોરણે એટેચ કરે છે, તેમની પાસે તેમની પાસે રહેલી સામગ્રીના આધારે માનવાને કારણો હોવા જોઈએ;

ii. જે વ્યક્તિ સામે પીએમએલએ, ૨૦૦૨ હેઠળ કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી છે, તે ગુનાની કોઈ પણ કમાણી પોતાના કબ્જામાં ધરાવતી હોવી જોઈએ;

iii. આવી વ્યક્તિ પર કોઈ પણ અનુસૂચિત ગુનો કર્યાનો આરોપ મૂકાયેલો હોવો જોઈએ;

iv. ગુનાની આવી કમાણી છુપાવવામાં આવે, ટ્રાન્સફર કરવામાં આવે અથવા કોઈ પણ રીતે તેનો વ્યવહાર કરવામાં આવે તેવી શક્યતા છે; અને

v. જો કામચલાઉ એટેચમેન્ટનો હુકમ તાત્કાલિક કરવામાં ન આવે તો ગુનાની આવી કમાણીને છુપાવવા અથવા ટ્રાન્સફર કરવાથી આવી કમાણીની કાનૂની જપ્તી સંબંધિત કાર્યવાહી નિષ્ફળ જઈ શકે છે.

હું હવે પીએમએલએ ની કલમ ૬૫ તપાસીશ. કલમ ૬૫ આ પ્રમાણે

વંચાય છે :

> ૬૫. ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ લાગુ પડવા બાબત.– ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ (૨/૧૯૭૪) ની જોગવાઈઓ, જ્યાં સુધી તે આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત ન હોય ત્યાં સુધી, આ પ્રસ્તાવિત અધિનિયમ હેઠળ ધરપકડ, તલાશી અને જપ્તી, એટેચમેન્ટ, કાનૂની જપ્તી, તપાસ, પ્રોસિક્યુશન અને અન્ય તમામ કાર્યવાહીને લાગુ પડશે.

પીએમએલએ ની કલમ ૬૫ એ પૂરી પાડવાનો પ્રયાસ કરે છે કે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ ની જોગવાઈઓ, જ્યાં સુધી તે આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત ન હોય ત્યાં સુધી, આ પ્રસ્તાવિત અધિનિયમ હેઠળ ધરપકડ, તલાશી અને જપ્તી, એટેચમેન્ટ, કાનૂની જપ્તી, તપાસ, પ્રોસિક્યુશન અને અન્ય તમામ કાર્યવાહીને લાગુ પડશે.

ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૪ જાહેર કરે છે કે ભારતીય દંડ સંહિતા સિવાયના કોઈ પણ કાયદા હેઠળના તમામ ગુનાઓની તપાસ, પૂછપરછ, ટ્રાયલ અને અન્યથા સંહિતાની જોગવાઈઓ અનુસાર કાર્યવાહી કરવામાં આવશે, પરંતુ આવા ગુનાઓની તપાસ, પૂછપરછ, ટ્રાયલ અથવા

અન્યથા કાર્યવાહીની રીત કે સ્થળને નિયંત્રિત કરતા હાલમાં અમલમાં હોય તેવા કોઈ પણ વિધાનને આધીન રહેશે. સંહિતાની કલમ ૫ વધુમાં પૂરી પાડે છે કે સંહિતામાં સમાવિષ્ટ કોઈ પણ બાબત, વિરુદ્ધની ચોક્કસ જોગવાઈના અભાવે, હાલમાં અમલમાં હોય તેવા કોઈ ખાસ કે સ્થાનિક કાયદાને, અથવા હાલમાં અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈ કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયાના કોઈ ખાસ સ્વરૂપને અસર કરશે નહીં. સદર જોગવાઈઓ સાથે સુમેળમાં, પીએમએલએ ની કલમ ૬૫ જાહેર કરે છે કે સંહિતાની જોગવાઈઓ, જ્યાં સુધી તે પીએમએલએ ની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત ન હોય ત્યાં સુધી, પીએમએલએ હેઠળ ધરપકડ, તલાશી અને જપ્તી, એટેચમેન્ટ, કાનૂની જપ્તી, તપાસ, પ્રોસિક્યુશન અને અન્ય તમામ કાર્યવાહીને લાગુ પડશે.

અરજદાર તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન ની મુખ્ય દલીલ એ છે કે પીએમએલએ ની કલમ ૫ ની બીજી શરતના બળે, સત્તાધિકારી અરજદારના બેંક ખાતાનું કામચલાઉ એટેચમેન્ટ કરવાનો હુકમ પસાર કરી શક્યા હોત અને બેંક ખાતું ફ્રીઝ કરવાના હેતુ માટે સંહિતાની કલમ ૧૦૨ નો આશ્રય લેવો જોઈતો ન હતો. વિદ્વાન વકિલની આવી રજૂઆતથી હું પ્રભાવિત થયો નથી.

એ વાત સાચી છે કે પીએમએલએ ની કલમ ૫ ની બીજી શરત સત્તાધિકારીને કોઈ પણ વ્યક્તિની કોઈ પણ મિલકત એટેચ કરવાની સત્તા આપે છે જો સત્તાધિકારી પાસે માનવાને કારણ હોય અને આવા વિશ્વાસ માટેના કારણો તેમની પાસે રહેલી સામગ્રીના આધારે લેખિતમાં નોંધાયેલા હોય કે જો મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ આવી મિલકતને પ્રકરણ III હેઠળ તાત્કાલિક એટેચ કરવામાં ન આવે, તો મિલકત એટેચ ન કરવાથી કાયદા હેઠળની કોઈ પણ કાર્યવાહી નિષ્ફળ જશે. કલમ ૫ માં જે મહત્વનું છે તે સત્તાધિકારીનો સંતોષ છે અને વિધાને "માનવાને કારણ" પદોનો ઉપયોગ કર્યો છે. બીજી જરૂરિયાત એ છે કે આવા વિશ્વાસનું કારણ સત્તાધિકારીના કબ્જામાં રહેલી સામગ્રીના આધારે લેખિતમાં નોંધવું પડશે. બીજી તરફ, સંહિતાની કલમ ૧૦૨ માત્ર શંકા વિશે વાત કરે છે. સંહિતાની કલમ ૧૦૨ પીએમએલએ ની કલમ ૫ કરતાં ઘણી અલગ છે.

"માનવાને કારણ" પદ અધિનિયમ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત થયેલ નથી. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૨૬ આ પદને સમજાવે છે. તદનુસાર, જો કોઈ વ્યક્તિ પાસે તે બાબત માનવા માટે પર્યાપ્ત કારણ હોય તો જ તેને તે બાબત માનવાનું કારણ છે તેમ કહેવાય, અન્યથા નહીં. માનવા માટેનું કારણ કાયદામાં સ્પષ્ટ હોવું જોઈએ અને જો હાથ પરની સામગ્રીને વિશ્વાસ સાથે કોઈ સંબંધ ન હોય અથવા વિશ્વાસની રચના માટે કોઈ સામગ્રી કે

મૂર્ત માહિતી ન હોય, તો તેવા કિસ્સામાં, આખી પ્રક્રિયા દૂષિત થઈ જશે.

એવું બની શકે કે શરૂઆતમાં સત્તાધિકારી કામચલાઉ એટેચમેન્ટનો હુકમ પસાર કરવાના હેતુ માટે આવા વિશ્વાસના કારણો નોંધવા માટે પૂરતી પર્યાપ્ત સામગ્રી એકત્ર કરવાની સ્થિતિમાં ન હોય. તેમની પાસે એવી સામગ્રી હોઈ શકે છે જે કોઈ શંકા ઉત્પન્ન કરી શકે છે, અને આવા સંજોગોમાં, સત્તાધિકારી પીએમએલએ ની કલમ ૫ હેઠળ કામચલાઉ એટેચમેન્ટનો હુકમ પસાર કરવા તરફ આગળ વધે તે પહેલાં તેમણે કેટલીક તપાસ હાથ ધરવી પડી શકે છે. તે જ તબક્કે સત્તાધિકારીને પીએમએલએ ની કલમ ૬૫ ના બળે સંહિતાની કલમ ૧૦૨ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને બેંક ખાતાને એટેચ/ફ્રીઝ કરવાની યોગ્ય સૂચનાઓ જારી કરવા માટે અધિકૃત કરવામાં આવે છે. અન્ય કોઈ પણ મિલકતની જેમ બેંક ખાતું પણ ફ્રીઝ કરી શકાય તેવું છે. ખાતું ફ્રીઝ કરવું એ તપાસનું એક કૃત્ય છે. અન્ય કોઈ પણ કૃત્યની જેમ, તે પુરાવા સાચવવા માટે ગુપ્તતાનું આદેશ આપે છે અને શોભે છે. તે કોઈ પણ વ્યક્તિને તેની સ્વતંત્રતા કે તેની મિલકતથી વંચિત કરતું નથી. તે અનિવાર્યપણે અસ્થાયી છે એટલે કે પર્યાપ્ત સામગ્રી એકત્ર થાય ત્યાં સુધી. તે સત્તાધિકારીને કોઈ પણ રીતે ગુનો કરવામાં ઉપયોગમાં લેવાઈ હોવાની શંકા ધરાવતી મિલકતને સાચવવાની સત્તા આપે છે. તેથી, મિલકતને

કોઈ પણ મોડ દ્વારા પ્રસારણ, ઘટાડો અથવા નાશથી સુરક્ષિત રાખવી જરૂરી છે. પરિણામે, સદર કાર્યવાહી વિશે માહિતી આપવામાં આવવાના બહાના હેઠળ, નિર્દોષનું રક્ષણ કરવા અને તેની મિલકત સાચવવા માટેના ઉત્કૃષ્ટ જોગવાઈના છત્ર હેઠળ કોઈ આરોપી, તૃતીય પક્ષ પણ નહીં, કાયદાથી ઉપર જઈ શકે નહીં. એ પણ બિલકુલ જરૂરી નથી કે કોઈ વ્યક્તિને કહેવું જ જોઈએ કે તેનું બેંક ખાતું, જેનો ઉપયોગ તેના દ્વારા અથવા અન્ય કોઈ દ્વારા ગુનો કરવામાં કરવામાં આવ્યો હોવાની શંકા છે, તેને આવી નોટિસ મળતાં જ તે બંધ કરવા અથવા તેની રકમ પાછી ખેંચવા કે ટ્રાન્સફર કરવા દેવા માટે ફ્રીઝ કરવામાં આવી રહ્યું છે.

ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, હું સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિરુદ્ધ તપસ ડી નિયોગી, (૧૯૯૯) ૭ એસસીસી ૬૮૫ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયને લાભદાયી રીતે ટાંકી શકું છું. સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષનો મુદ્દો એ હતો કે શું કોઈ ગુનાની તપાસ કરતો પોલીસ અધિકારી સંહિતાની કલમ ૧૦૨ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને આરોપીના બેંક ખાતાના સંબંધમાં પ્રતિબંધક હુકમ જારી કરી શકે છે. સુપ્રીમ કોર્ટે, સંહિતાની કલમ ૧૦૨ ની જોગવાઈઓ પર વિસ્તૃત વિચારણા કર્યા પછી, એવો વિચાર વ્યક્ત કર્યો કે આરોપી અથવા તેના સંબંધિતોનું બેંક ખાતું સીઆરપીસી ની કલમ ૧૦૨ ની પેટા-કલમ (૧) ના અર્થમાં મિલકત કહી શકાય. ચુકાદાના

પેરા ૫ થી ૧૨ માં સમાવિષ્ટ સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલા નીચેના અવલોકનો હું લાભદાયી રીતે ટાંકી શકું છું :

૫. હવે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૨ ની જોગવાઈઓ પર આવતા, સદર જોગવાઈઓ નીચે સંપૂર્ણ રીતે ઉદ્ધૃત કરવામાં આવી છે :

"કલમ ૧૦૨. અમુક મિલકત જપ્ત કરવાની પોલીસ અધિકારીની સત્તા. – (૧) કોઈ પણ પોલીસ અધિકારી કોઈ પણ એવી મિલકત જપ્ત કરી શકે છે જે ચોરીની હોવાનો આક્ષેપ હોય અથવા શંકા હોય, અથવા જે કોઈ પણ ગુનો કર્યાની શંકા ઉત્પન્ન કરે તેવા સંજોગોમાં મળી આવે.

(૨) આવા પોલીસ અધિકારી, જો પોલીસ સ્ટેશનના ઇન્ચાર્જ અધિકારીના તાબેદાર હોય, તો તે સદર જપ્તીની રિપોર્ટ તરત જ તે અધિકારીને કરશે. (૩) પેટા–કલમ (૧) હેઠળ કાર્ય કરતો દરેક પોલીસ અધિકારી સત્તાધિકારી ધરાવતા મેજિસ્ટ્રેટને જપ્તીની રિપોર્ટ તરત જ કરશે અને જ્યાં જપ્ત કરાયેલી મિલકત એવી હોય કે તેને કોર્ટ સમક્ષ સરળતાથી લઈ જઈ શકાય તેમ ન હોય, તો તે જ્યારે પણ જરૂર પડે ત્યારે કોર્ટ સમક્ષ મિલકત રજૂ કરવા અને તેના નિકાલ અંગે કોર્ટના આગળના હુકમોનો અમલ કરવાની બાંયધરી

આપતો બોન્ડ લખાવીને કોઈ પણ વ્યક્તિને તેનો કબ્જો આપી શકે છે."

૬. કલમ ૧૦૨ ની પેટા-કલમ (૧) નું સાદું વાંચન દર્શાવે છે કે પોલીસ અધિકારી પાસે કોઈ પણ ગુનો કર્યાની શંકા ઉત્પન્ન કરતા સંજોગોમાં મળી આવતી કોઈ પણ મિલકત જપ્ત કરવાની સત્તા છે. ધારાસભાએ "કોઈ પણ મિલકત" અને "કોઈ પણ ગુનો" પદોનો ઉપયોગ કર્યો હોઈ જોગવાઈઓની પ્રયોજ્યતાને કોઈ પણ અધિનિયમ હેઠળ રચાયેલા ગુનાઓને આવરી લેવા માટે પુરતી વ્યાપક બનાવી છે. પરંતુ કલમ ૧૦૨(૧) ની લાગુ પડવા માટેની બે પૂર્વ-શરતો એ છે કે તે 'મિલકત' હોવી જોઈએ અને બીજું, સદર મિલકતના સંબંધમાં કોઈ પણ ગુનો કર્યાની શંકા હોવી જોઈએ. આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને વિચારણા માટે ઉદ્ભવતા બીજા બે પ્રશ્નો એ છે કે શું આરોપી અથવા તેના સંબંધિતનું બેંક ખાતું સીઆરપીસી ની કલમ ૧૦૨ ની પેટા-કલમ (૧) ના અર્થમાં 'મિલકત' કહી શકાય અને બીજું, શું તેના સંબંધમાં કોઈ ગુનો કર્યાની શંકા ઉત્પન્ન કરતા સંજોગો અસ્તિત્વમાં છે. દેશની વિવિધ હાઈકોર્ટે આ અંગે અલગ-અલગ મતો રજૂ કર્યા છે. મિસીસ સ્વર્ણ સભરવાલ વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ પોલીસ, ૧૯૮૮ ક્રિમિનલ લો જર્નલ (વોલ્યુમ ૯૪) ૨૪૧ માં અહેવાલ થયેલ કેસમાં,

દિલ્હી હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે એ પ્રશ્નની તપાસ કરી હતી કે શું બેંક ખાતાને સીઆરપીસી ની કલમ ૧૦૨ ના અર્થમાં 'મિલકત' ગણી શકાય. સદર કેસમાં, સરકારી રહસ્યોના વેચાણથી મળેલા નાણાં આરોપી દ્ધારા તેની પત્નીના ખાતામાં જમા કરવામાં આવ્યા હતા. તે કેસમાં કોર્ટે એવું માન્યું કે બેંક ખાતામાં જમા કરાયેલા નાણાં કલમ ૧૦૨ ની જોગવાઈઓ હેઠળ પ્રતિબંધક હુકમ દ્ધારા જપ્ત કરી શકાય કે કેમ તે અંગે તેને સંપૂર્ણ ખાતરી નથી પરંતુ બેંક ખાતું એ ફોજદારી કાર્યરીતિ સંર્હિતાની કલમ ૧૦૨ ના અથ માં 'મિલકત' છે તેમ માની લઈએ તો પણ, આગળની વિચારણા સંતોષાવી જોઈએ એટલે કે મિલકત એવા સંજોગોમાં મળી આવી છે જે ગુનો કર્યાની શંકા ઉત્પન્ન કરે છે. પરંતુ તે કેસમાં મિલકતની શોધથી ગુનો કર્યાની શંકા ઉત્પન્ન થઈ નથી પરંતુ બીજી તરફ બેંક ખાતાની શોધ એ ગુનો કર્યાની શોધનું પરિણામ છે કારણ કે પોલીસને શંકા હતી કે સરકારી રહસ્યોના વેચાણથી મેળવેલી કેટલીક રકમ આરોપીની પત્નીના બેંક ખાતામાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવી છે. તેથી, કોર્ટનો અભિપ્રાય હતો કે કલમ ૧૦૨ ની જોગવાઈઓનો ઉપયોગ કરી શકાય નહીં. મેસર્સ પૂર્વાંચલ રોડ સર્વિસ, ગૌહાટી વિરુદ્ધ સ્ટેટ, ૧૯૯૧ ક્રિમિનલ લો જર્નલ (વોલ્યુમ ૯૭) ૨૭૯૮ માં અહેવાલ થયેલ કેસમાં, ગૌહાટી હાઈકોર્ટના વિદ્ધાન સિંગલ જજે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૨ ની

જોગવાઈઓ અને પોલીસ અધિકારી દ્વારા બેંકને આરોપીના ખાતામાંથી રકમ ચૂકવવાની મનાઈ ફરમાવતા હુકમની કાયદેસરતા ચકાસી હતી. વિદ્વાન જજ એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા કે કલમ ૧૦૨ સીઆરપીસી માં વપરાયેલ શબ્દ 'જપ્ત' નો અર્થ કાનૂની પ્રક્રિયાના અનુસંધાનમાં વાસ્તવિક કબ્જો લેવો થાય છે અને તેથી, સદર સત્તાના ઉપયોગમાં, બેંકને આરોપીના ખાતામાંથી કોઈ પણ રકમ ન ચૂકવવા માટે પ્રતિબંધિત કરી શકાય નહીં કે આરોપીને લોકરમાંથી કોઈ પણ મિલકત લઈ જવાથી પ્રતિબંધિત કરી શકાય નહીં, કારણ કે આવો હુકમ ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૨ ના અથ માં 'જપ્તી' બનશે નહીં. વિદ્વાન સિંગલ જજ અલાહાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા ટેક્સટાઈલ ટ્રેડર્સ સિન્ડિકેટ લિમિટેડ, બુલંદશહર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુપી, એઆઈઆર ૧૯૬૦ અલાહાબાદ ૪૦૫ (વોલ્યુમ ૪૭) ના કેસમાં લેવાયેલા મત સાથે સહમત થયા. અલાહાબાદ કેસ જેના પર ગૌહાટી હાઈકોર્ટે ભરોસો મૂક્યો હતો (એઆઈઆર ૧૯૬૦ અલાહાબાદ ૪૦૫), તેમાં કોર્ટ દ્વારા જે નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું તે એ છે કે એકવાર નાણાં આરોપી પાસેથી બીજી કોઈ વ્યક્તિ પાસે કે બેંકમાં પહોંચી જાય, પછી નાણાં પોતે અજ્ઞાત બની જાય છે અને તેથી, પોલીસ અધિકારી દ્વારા તેની જપ્તીનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી.

૭. મેસર્સ મલનાડ કન્સ્ટ્રક્શન કંપની, શિમોગા અને અન્ય વિરુદ્ધ

સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક અને અન્ય, ૧૯૯૪ ક્રિમિનલ લો જર્નલ (વોલ્યુમ ૧૦૦) ૬૪૫ ના કેસમાં, કર્ણાટક હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૨ ની જોગવાઈઓની તપાસ કરી અને ઉપર ઉલ્લેખિત ગૌહાટી હાઈકોર્ટના નિર્ણય પર ભરોસો રાખીને, એવું માનવા આવ્યા કે કલમ ૧૦૨ માં 'જપ્તી' નો અર્થ મિલકતનો વાસ્તવિક ભૌતિક કબ્જો લેવો થાય છે અને આરોપીના બેંકરને ખાતું ઓપરેટ ન કરવા માટેનો આવો પ્રતિબંધક હુકમ સંહિતા હેઠળ વિચારવામાં આવ્યો નથી અને પરિણામે, પોલીસ પાસે આવો હુકમ જારી કરવાની કોઈ સત્તા નથી. આમ કર્ણાટક, અલાહાબાદ, ગૌહાટી અને દિલ્હીની હાઈકોર્ટે એવો મત આપ્યો છે કે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૨ ની જોગવાઈઓનો ઉપયોગ પોલીસ અધિકારી દ્વારા તપાસ દરમિયાન બેંકર અથવા આરોપીને બેંક ખાતું ઓપરેટ કરવાથી રોકવા માટે કોઈ પ્રતિબંધક હુકમ જારી કરવા માટે કરી શકાય નહીં.

૮. પી કે પરમાર અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય, ૧૯૯૨ ક્રિમિનલ લો જર્નલ ૨૪૯૯ (વોલ્યુમ ૯૮) માં, દિલ્હી હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજે કૌભાંડયુક્ત મિલકતોના સંપાદન અને બોગસ બેંક ખાતાઓ ખોલવા તથા આરોપીઓ દ્વારા બોગસ દસ્તાવેજો

રજૂ કરીને સરકાર પાસેથી સબસિડી તરીકે મોટી રકમો ઉપાડવાના સંબંધમાં ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૨ હેઠળ પોલીસ અધિકારીની સત્તા પર વિચાર કર્યો. વિદ્ધાન જજે મિસીસ સ્વર્ણ સભરવાલ વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ પોલીસ, ૧૯૮૮ ક્રિમિનલ લો જર્નલ ૨૪૦ (વોલ્યુમ ૯૪) માં દિલ્હી હાઈકોર્ટના અગાઉના નિર્ણયની નોંધ લીધી અને ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૨ ની જોગવાઈઓનું વિશ્લેષણ કર્યું અને કેસની હકીકતો નીચે મુજબ હતી. એવું બહાર આવ્યું કે તપાસ દરમિયાન પ્રોસિક્યુશનને જાણવા મળ્યું કે વાસ્તવિક રીતે ફોસ્ફેટ અને ખાતરનું ઉત્પાદન કર્યા વિના, આરોપીઓએ બોગસ દસ્તાવેજો રજૂ કરીને ભારત સરકાર પાસેથી ૩.૩.૩૯ કરોડ જેટલી મોટી રકમ સબસિડી તરીકે ઉપાડી લીધી હતી. કોર્ટ અંતે એવા નિષ્કર્ષ પર આવી કે બેંકમાં અસ્કયામતોની વસૂલાત પ્રથમ દર્શનીય રીતે સીબીઆઈ દ્ધારા તેમના પર મૂકવામાં આવેલા વિવિધ ગુનાઓ સાથે જોડાયેલી છે અને તેથી, પોલીસ અધિકારી આરોપીઓના ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવા માટે વિવિધ બેંકો/નાણાકીય સંસ્થાઓને સૂચનાઓ જારી કરી શકે છે. ઉપરોક્ત કેસમાં વિદ્ધાન જજે આરોપીઓએ બોગસ દસ્તાવેજો રજૂ કરીને ગબન કરેલી નાણાંની રકમ પર ખરેખર વિચાર કર્યો હતો જેણે તેમને એવું માનવા પ્રેર્યા કે સીઆરપીસી ની કલમ ૧૦૨ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય છે.

૯. ભારત ઓવરસીઝ બેંક વિરુદ્ધ મિનુ પબ્લિકેશન, ૧૯૮૮ મદ્રાસ લો સાપ્તાહિક (ફોજદારી) ૧૦૬ માં, મદ્રાસ હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજે એ જ પ્રશ્ન પર વિચાર કર્યો અને એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા કે 'મિલકત' પદમાં આરોપીના બેંક ખાતામાંના નાણાંનો સમાવેશ થાય છે અને જ્યારે પોલીસ અધિકારી એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચે છે કે બેંકમાંની રકમ આરોપી દ્વારા ગુનો કર્યાનું પરિણામ છે ત્યારે આરોપીના બેંક ખાતાને ઓપરેટ કરવા પર પ્રતિબંધક હુકમો જારી કરવામાં પોલીસ અધિકારીની સત્તાઓ પર કોઈ અંકુશ હોઈ શકે નહીં. કોર્ટે એ હકીકત પર વિચાર કર્યો કે આધુનિક સમયમાં, વ્હાઇટ કોલર ગુનાઓ અને બેંક છેતરપિંડીઓનું પ્રમાણ ખૂબ વધી રહ્યું છે અને બેંકિંગ સુવિધાઓ દૂરના ગ્રામીણ વિસ્તારો સુધી વિસ્તૃત કરવામાં આવી છે, તેથી 'મિલકત' પદનું એ રીતે અર્થઘટન ન કરી શકાય જેથી બેંકમાં રહેલા નાણાં બાકાત રહી જાય જેના બદલામાં ગુનાઓની તપાસની પ્રક્રિયામાં કાનૂની અડચણો ઊભી થાય. વિદ્વાન જજના જણાવ્યા અનુસાર, 'મિલકત' પદનું આવું અક્ષરશઃ અર્થઘટન ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાના ઘડવૈયાઓનો આશય હોઈ શકે નહીં. સદર ચુકાદાના ફકરા ૧૧ માં, વિદ્વાન જજે પોલીસને જપ્તીની સત્તાઓ આપવા પાછળના હેતુનો સંદર્ભ આપ્યો છે. તેને સંપૂર્ણ રીતે ઉધ્ધૃત

કરવું યોગ્ય રહેશે :

"પોલીસને જપ્તીની સત્તાઓ આપવા પાછળના હેતુનો સંદર્ભ લેવો હવે ઉપયોગી થશે. કોઈ પણ મિલકતની જપ્તી અને કોર્ટમાં રજૂઆત, જેમાં તે મિલકતો પણ સામેલ છે જેમના સંબંધમાં ગુનો થયો હોવાનું જણાય છે અથવા જેનો ઉપયોગ કોઈ ગુનો કરવા માટે થયો હોવાનું જણાય છે અથવા અન્ય કોઈ પણ મિલકત, તેની બમણી અસર થશે. ગુનો કર્યાના પુરાવા તરીકે ઉપરોક્ત મિલકત રજૂ કરવી જરૂરી હોઈ શકે છે. ટ્રાયલ પૂર્ણ થવા પર ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૪૫૨ હેઠળ યોગ્ય હુકમો પસાર કરવા માટે કોર્ટને સક્ષમ કરવાના હેતુથી, મિલકત સાચવવા માટે પણ જપ્તી જરૂરી હોઈ શકે છે. આ હુકમમાં મિલકતનો નાશ કરવો, મિલકતની કાનૂની જપ્તી અથવા મિલકતનો કબ્જો મેળવવા માટે હકદાર હોવાનો દાવો કરતી કોઈ પણ વ્યક્તિને મિલકતની સોંપણીનો સમાવેશ થાય છે. એવો દાવો કરી શકાય નહીં કે ગુનાના ભોગ બનનારને મિલકત પાછી આપવાનો વિભાવના, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા માટે સંપૂર્ણપણે અજાણ્યો છે. નિઃશંકપણે, પ્રોસિક્યુશનનો પ્રાથમિક હેતુ સજા આપવાનો છે. જો કે, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતામાં ખરેખર કેટલીક જોગવાઈઓ છે, જે ગુનાના ભોગ બનનારને વળતર આપવા અથવા ભરપાઈ કરવા

અથવા મિલકતની પુનઃસ્થાપના અથવા તેને પાછી અપાવવાનો પ્રયાસ કરે છે. જેમ કે કલમ ૪૫૨, સીઆરપીસી પોતે જ દર્શાવે છે કે, ટ્રાયલના અંતે મિલકતનો નિકાલ કરવાની એક રીત તે મિલકતનો કબ્જો મેળવવા માટે હકદાર વ્યક્તિને તેને પરત કરવાનો હુકમ આપવો છે. કલમ ૪૫૧ અને ૪૫૭, સીઆરપીસી હેઠળ મિલકતનો કામચલાઉ કબ્જો પણ મિલકતોનો કબ્જો મેળવવા માટે હકદાર વ્યક્તિના અધિકારોને માન્યતા આપે છે. કિંમત આપીને ખરીદનાર નિર્દોષ ખરીદદારને કલમ ૪૫૩, સીઆરપીસી દ્વારા નુકસાન ભરપાઈ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે. અમુક સંજોગોમાં સ્થાવર મિલકતની પુનઃસ્થાપના કલમ ૪૫૬, સીઆરપીસી હેઠળ આવરી લેવામાં આવે છે. ગુનાના ભોગ બનનાર અથવા મિલકતના કોઈ પણ સદ્ભાવનાપૂર્ણ ખરીદદારને નાણાકીય વળતર આપવાની પણ કલમ ૩૫૭, સીઆરપીસી હેઠળ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે જેમાં જ્યારે કોર્ટ આરોપીને દોષિત ઠેરવતી વખતે દંડ ફટકારે છે, ત્યારે વસૂલ કરાયેલા દંડમાંથી આખો અથવા કોઈ ભાગ, ગુનાથી થયેલા કોઈ નુકસાન કે ઈજા માટે કોઈ વ્યક્તિને વળતર તરીકે અથવા મિલકત તેનો કબ્જો મેળવવા માટે હકદાર વ્યક્તિને પરત કર્યા પછી મિલકતના કોઈ પણ બોનાફાઇડ ખરીદદારને ચૂકવવાનો હુકમ કરી શકાય છે. આ

કાનૂની મુદ્દાને નક્કી કરતી વખતે, પોલીસને જપ્તીની સત્તા આપવાના આ બમણા હેતુને ધ્યાનમાં રાખવો પડશે."

૧૦. મદ્રાસ હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજના આ ચુકાદાને પછીના નિર્ણયમાં મેસર્સ ભારત ઓવરસીઝ બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ મિસીસ પ્રેમા રામલિંગમ, ૧૯૯૧ મદ્રાસ લો સાપ્તાહિક (ફોજદારી) ૩૫૩ ના કેસમાં અનુસરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં વિદ્વાન જજ ભારત ઓવરસીઝ બેંકના કેસમાં પદ્મિની જેસુદોરાઈ, જે. સાથે સહમત થઈને એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા કે બેંક ખાતામાં રહેલા નાણાં ફોજદારી કાર્યરીતિ સંર્હિતાની કલમ ૧૦૨ ના અથ માં 'મિલકત' છે, જેને પ્રતિબંધક હુકમ દ્વારા જપ્ત કરી શકાય છે. ઉપરોક્ત કેસમાં, વિદ્વાન જજે એ હકીકતની પણ નોંધ લીધી હતી કે ૧૯૮૮ એલડબલ્યુ (ફોજદરી) ૧૦૬ માં પદ્મિની જેસુદોરાઈ, જે. ના ચુકાદાને બાદમાં ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા બહાલ રાખવામાં આવ્યો હતો.

૧૧. ડૉ. ગુરચરણ સિંહ વિરુદ્ધ ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, ૧૯૭૮(૮૦) પંજાબ લો રિપોર્ટર, ૫૧૪ ના કેસમાં, પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે એઆઈઆર ૧૯૬૦ અલાહાબાદ ૪૦૫ માં અલાહાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા લેવાયેલા મતથી અસહમત થઈને એવું

માન્યું કે બેંક ખાતું 'મિલકત' બનશે અને જેમ કે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૨ હેઠળ જપ્ત થવાને પાત્ર બનશે.

૧૨. ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૨ હેઠળ જપ્તીની સત્તા અને બેંક ખાતું સદર કલમ ૧૦૨(૧) ના અર્થમાં 'મિલકત' ગણી શકાય કે કેમ તે અંગે વિવિધ હાઈકોર્ટો દ્વારા લેવાયેલા ભિન્ન મતો પર વિચારણા કર્યા પછી, અમને ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની જોગવાઈઓને સંકુચિત અર્થઘટન આપવા માટે કોઈ ઔચિત્ય જણાતું નથી. એ સર્વવિદિત છે કે જાહેર કચેરીઓમાં ભ્રષ્ટાચાર એટલો વ્યાપક બની ગયો છે કે તેનો સામનો કરવો મુશ્કેલ બની ગયો છે. વળી, ટ્રાયલ પૂર્ણ કરવામાં અદાલતો દ્વારા લેવામાં આવતો સમય એ પણ એક એવું પરિબળ છે જેને ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૨ ની જોગવાઈઓ અને તેમાં સમાવિષ્ટ અંતર્નિહિત હેતુનું અર્થઘટન કરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ, કારણ કે જો આરોપીના બેંક ખાતાની જપ્તીનો કોઈ હુકમ થઈ ન શકે તો બેંકમાં જમા કરાયેલા તમામ નાણાં, જે ટ્રાયલના અંતે ગેરકાયદેસર લાંચ કે કમાણીનું પરિણામ હોવાનું સાબિત થાય છે, તે આરોપી દ્વારા ઉપાડી લેવામાં આવશે અને અદાલતો તે નાણાં મેળવવા માટે લાચાર બની જશે, જે નાણાંને જાહેર સેવક તરીકે આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલા ગુના સાથે સીધો સંબંધ

છે. તેથી, અમે એવો મત આપવા માટે પ્રેરાઈ રહ્યા છીએ કે આરોપી અથવા તેના સંબંધિત વ્યક્તિનું બેંક ખાતું ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૨ ના અથમાં 'મિલકત' છે અને તપાસ દરમિયાન પોલીસ અધિકારી જો આવી અસ્કયામતોને તે ગુના સાથે સીધો સંબંધ હોય જેની તપાસ પોલીસ અધિકારી કરી રહ્યા છે, તો તે સદર ખાતાને જપ્ત કરી શકે છે અથવા તેના સંચાલન પર પ્રતિબંધ મૂકી શકે છે. કર્ણાટક, ગૌહાટી અને અલાહાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલ વિપરીત મત સાચો કાયદો રજૂ કરતો નથી. એ પણ જોઈ શકાય છે કે ભ્રષ્ટાચાર નાબૂદી અધિનિયમ, ૧૯૮૮ હેઠળ, કલમ ૧૩ ની પેટા–કલમ (૨) હેઠળ દંડ ફટકારવાની બાબતમાં, ધારાસભાએ જોગવાઈ કરી છે કે દંડની રકમ નક્કી કરતી વખતે અદાલતો તે મિલકતની રકમ કે મૂલ્યને ધ્યાનમાં લેશે, જે આરોપી વ્યક્તિએ ગુનો કરીને મેળવી છે અથવા જ્યાં દોષસિદ્ધિ કલમ ૧૩ ની પેટા–કલમ (૧) ના ખંડ (ઈ) માં નિર્દિષ્ટ ગુના માટે હોય, ત્યાં તે નાણાકીય સ્ત્રોતો કે મિલકત જેના વિશે આરોપી વ્યક્તિ સંતોષકારક હિસાબ આપવા માટે અસમર્થ છે. ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૨ હેઠળ જપ્તીની સત્તાના સંદર્ભમાં અમારા દ્વારા આપવામાં આવેલું અર્થઘટન ઉપર દર્શાવેલ ભ્રષ્ટાચાર નાબૂદી અધિનિયમની કલમ ૧૬ માં દર્શાવેલ ધારાસભાના આશય અનુસાર છે. ઉપરોક્ત પરિસરમાં,

> બોમ્બે હાઈકોર્ટે એવું માનીને ભૂલ કરી છે કે પોલીસ અધિકારી બેંક ખાતું જપ્ત કરી શક્યા ન હોત અથવા આરોપીના ખાતાના સંચાલન પર પ્રતિબંધ મૂકતી બેંક અધિકારીને કોઈ સૂચના જારી કરી શક્યા ન હોત તેવા નિષ્કર્ષ પર આવવામાં અમને કોઈ સંકોચ નથી. જોકે અમે કાયદો સ્પષ્ટ કર્યો છે, પરંતુ જ્યાં સુધી વર્તમાન કેસનો સવાલ છે, વિવાદિત હુકમનો અમલ થઈ ચૂક્યો છે અને આરોપી પોતાના ખાતાનું સંચાલન કરી રહ્યો છે, તેથી અમે તેમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ કરતા નથી.

આ તબક્કે, એ નોંધવું ઘટે છે કે સુપ્રીમ કોર્ટે સ્વર્ણ સભરવાલ વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ પોલીસ, ૧૯૮૮ સી.એલ.જે. ૨૪૧ (દિલ્હી) ના કેસમાં દિલ્હી હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના નિર્ણય પર વિચાર કર્યો હતો. દિલ્હી હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે એવો મત આપ્યો હતો કે મિલકત (બેંક ખાતું) મળી આવવાને કારણે ગુનાની શંકા ઉત્પન્ન થઈ ન હતી. બેંક ખાતા કે તેના સંચાલન સાથે જોડાયેલા એવા કોઈ સંજોગો ન હતા જેણે અધિકારીને એવી શંકા કરવા માટે પ્રેરાયા હોય કે ક્યાંક કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો છે. બેંક ખાતાની શોધ એ ગુનો આચરવાની શોધનું જ પરિણામ હતું. પોલીસને શંકા હતી કે સરકારી રહસ્યોના વેચાણથી મળેલા કેટલાક નાણાં અરજદારને તેના પતિ દ્વારા આપવામાં આવ્યા હતા. દિલ્હી હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે અંતે એવો નિષ્કર્ષ કાઢ્યો કે તે સંહિતાની કલમ ૧૦૨ ને

આકર્ષવા માટે પૂરતું નથી કારણ કે એવું કહી શકાય નહીં કે બેંક ખાતું એવા સંજોગોમાં શોધી કાઢવામાં આવ્યું હતું જેણે પોલીસને ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાની જાણ કરી હોય.

શ્રી રાજુના જણાવ્યા મુજબ, તપસ ડી નિયોગી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે દિલ્હી હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી તર્ક રેખાને માન્ય રાખી હતી અને તેથી, વર્તમાન કેસમાં પણ સત્તાધિકારી સંહિતાની કલમ ૧૦૨ નો ઉપયોગ કરી શક્યા ન હોત કારણ કે અરજદારોના બેંક ખાતાની શોધથી શંકા ઉત્પન્ન થઈ ન હતી પરંતુ બેંક ખાતું એ ગુનો આચરવાની શોધનું પરિણામ હતું, જેના માટે ફરિયાદ પણ નોંધવામાં આવી છે અને જ્યાં સુધી અન્ય આરોપીઓનો સવાલ છે, પીએમએલએ ની કલમ ૫ હેઠળ તેમની મિલકતોના કામચલાઉ એટેચમેન્ટનો હુકમ કરવામાં આવ્યો છે. મને ડર છે કે, આ સંબંધમાં અરજદાર તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકિલની રજૂઆતને સ્વીકારવામાં હું અસમર્થ છું.

સુપ્રીમ કોર્ટે એમ ટી એનરિકા લેક્સી અને અન્ય વિરુદ્ધ દોરમ્મા અને અન્ય, (૨૦૧૨) ૬ એસસીસી ૭૬૦ ના કેસમાં તેના તાજેતરના એક ચુકાદામાં ફકરા ૧૪ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે :

તપાસ દરમિયાન પોલીસ અધિકારી કલમ ૧૦૨ હેઠળ કોઈ પણ મિલકત જપ્ત કરી શકે છે જો આવી મિલકત ચોરીની હોવાનો આક્ષેપ હોય અથવા ચોરીની હોવાની શંકા હોય અથવા જે ગુનાની તપાસ ચાલી રહી છે તેનો વિષય હોય અથવા જે ગુનાની તપાસ પોલીસ અધિકારી કરી રહ્યા છે તે આચરવા સાથે તેને સીધો સંબંધ હોય. જે મિલકત પર પોલીસ અધિકારી દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી રહેલા ગુનામાં સામેલ હોવાની શંકા ન હોય તેને જપ્ત કરી શકાય નહીં. સંહિતાની કલમ ૧૦૨ હેઠળ, પોલીસ અધિકારી એવી જ મિલકત જપ્ત કરી શકે છે જે કલમ ૧૦૨(૧) હેઠળ આવરી લેવાયેલી હોય અને અન્ય કોઈ નહીં.

"માનવાને કારણ" એ "શંકા" શબ્દ કરતાં ઘણું મજબૂત પદ છે.

'કોર્પસ જ્યુરિસ સેકન્ડમ' વોલ્યુમ ૧૦ ના પાના ૨૩૬ અને ૨૩૭ પર 'વિશ્વાસ' શબ્દને નીચે મુજબ સમજાવવામાં આવ્યો છે :

"વિશ્વાસના વિવિધ સ્તરો હોય છે, કારણ કે "વિશ્વાસ" માં નજીવી શંકાથી લઈને સંપૂર્ણ ખાતરી સુધીના તમામ સ્તરોનો સમાવેશ થાય છે; અને તેથી, એક માનસિક કાર્ય અથવા સ્થિતિ તરીકે, તેના સામાન્ય અર્થમાં, આ શબ્દને સંભાવનાઓનું મૂલ્યાંકન કર્યા

પછી બાહ્ય સ્ત્રોતોમાંથી મેળવેલા વાસ્તવિક નિષ્કર્ષ, કોઈ હકીકતના અસ્તિત્વ વિશે મનનો નિષ્કર્ષ, સકારાત્મક જ્ઞાન મેળવવા માટે અપૂરતા આધારો પર આપેલા પ્રસ્તાવ અથવા કથિત હકીકતની સત્યતાની ખાતરી અથવા સકારાત્મક જ્ઞાન કે નિરપેક્ષ ચોકસાઈ વિના અંશતઃ ખાતરી; .... પુરાવાના આધારે માનસિક ખાતરી કે કોઈ હકીકત અસ્તિત્વ ધરાવે છે, કોઈ કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હતું, અથવા કોઈ વિધાન સત્ય છે" તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે.

કે જે અય્યરના 'મેન્યુઅલ ઓફ લો ટર્મ્સ એન્ડ ફ્રેઝિસ' માં પાના ૫૧૦ પર 'માનવાને કારણ' પદને આ રીતે સમજાવવામાં આવ્યું છે :

"જો કોઈ વ્યક્તિ પાસે તે બાબત માનવા માટે પર્યાપ્ત કારણ હોય તો જ તેને તે બાબત 'માનવાને કારણ' છે તેમ કહેવાય, અન્યથા નહીં".

તેવી જ રીતે પ્રેમના "જ્યુડિશિયલ ડિક્શનરી" માં પાના ૧૩૭૭ પર આપેલા "માનવાને કારણ" પદનો અર્થ છે :

"આઈપીસી ની કલમ ૨૬ હેઠળ કોઈ વ્યક્તિ પાસે "માનવાને

કારણ છે" જો તેની પાસે તે બાબત માનવા માટે પર્યાપ્ત કારણ હોય, અન્યથા નહીં".

"શંકા" અને "માનવાને કારણ" શબ્દોને આભારી અર્થો પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે ચોક્કસ બાબત કે કથિત હકીકતના અસ્તિત્વ વિશે માનવાનો પ્રારંભિક તબક્કો શંકા છે. કોઈ બાબત, સ્થિતિ કે હકીકતના વિધાનના અસ્તિત્વ વિશે શંકા કર્યા પછી, તમે માહિતી એકત્રિત કરો છો અને પછી તે માહિતીની તપાસ કરો છો અને તે માહિતીના આધારે આખરી નિષ્કર્ષ પર આવો છો કે તે બાબત, સ્થિતિ અથવા હકીકતનું વિધાન અસ્તિત્વ ધરાવે છે.

જો હું અરજદાર તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકિલની રજૂઆત સ્વીકારું, તો તે જે હેતુથી પીએમએલએ ઘડવામાં આવ્યો હતો તે હેતુને જ નિષ્ફળ બનાવશે. મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ કોઈ પણ વ્યક્તિ ગુનાની કમાણી અન્ય કોઈ પણ વ્યક્તિના ખાતામાં ટ્રાન્સફર કરશે જેમાં તેના પોતાના પરિવારના સભ્યો, મિત્રો અથવા અન્ય કોઈ પણ વ્યક્તિનો સમાવેશ થઈ શકે છે. આ અધિનિયમનો સમગ્ર હેતુ મની લોન્ડરિંગને રોકવાનો છે. જો ગુનાની કમાણી અન્ય કોઈ વ્યક્તિના બેંક ખાતામાં ટ્રાન્સફર થઈ હોવાની શંકા હોય કે જેની સામે કોઈ ફરિયાદ નોંધાઈ

નથી અને જો સત્તાધિકારીને આવી વ્યક્તિ સામે કાર્યવાહી કરતા અટકાવવામાં આવે કે પ્રતિબંધિત કરવામાં આવે જેથી ગુનાની કમાણી વધુ ટ્રાન્સફર ન થાય, તો તે હાસ્યાસ્પદ સ્થિતિ તરફ દોરી જશે. તેથી, જો કે અરજદારના બેંક ખાતાની શોધ એ જે વ્યક્તિઓ સામે ફરિયાદ નોંધાઈ છે તેમના દ્વારા આચરવામાં આવેલા ગુનાનું પરિણામ હોઈ શકે છે, તેમ છતાં જો ગુનાની કમાણી અન્ય કોઈના ખાતામાં ટ્રાન્સફર થઈ હોવાની શંકા હોય, તો પીએમએલએ ની કલમ ૬૫ સાથે વંચાણે લેતાં સંહિતાની કલમ ૧૦૨ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને પ્રારંભિક ધોરણે આવા બેંક ખાતાને ફ્રીઝ/એટેચ કરવાની પીએમએલએ હેઠળના સત્તાધિકારીની સત્તાઓ ક્ષેત્રમાં રહેશે.

સુપ્રીમ કોર્ટનો તપસ ડી નિયોગી (ઉપરોક્ત) ના કેસનો નિર્ણય, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટે સ્વર્ણ સભરવાલ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં દિલ્હી હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના નિર્ણય પર ચર્ચા કરી છે, તેને પીએમએલએ ના હેતુને ધ્યાનમાં રાખીને વિચારવો જોઈએ. તપસ ડી નિયોગી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, આરોપી સામેનો આરોપ ભારતીય દંડ સંહિતા હેઠળના ગુના માટેનો હતો અને આરોપી તથા તેના સંબંધીઓના બેંક ખાતા એટેચ કરવાના હેતુથી સંહિતાની કલમ ૧૦૨ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો કારણ કે એવું જાણવા મળ્યું

હતું કે મેળવેલી ગેરકાયદેસર લાંચ બેંક ખાતામાં જમા કરવામાં આવી હતી. સ્વર્ણ સભરવાલ (ઉપરોક્ત) માં દિલ્હી હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા સમજાવવામાં આવેલ અને તપસ ડી નિયોગી (ઉપરોક્ત) માં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ચર્ચા કરાયેલ સિદ્ધાંત પીએમએલએ હેઠળના કેસમાં તેની પૂરી તાકાત સાથે લાગુ થશે નહીં.

હું આ કોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા ફોઝિયા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણયને પણ લાભદાયી રીતે ટાંકી શકું છું. વિદ્વાન સિંગલ જજે સદર ચુકાદામાં એફએફઆર સોફ્ટવેર (ઉપરોક્ત) ના કેસનો પણ સંદર્ભ આપ્યો છે. હું ફકરા ૩૦ થી ૩૬ માં સમાવિષ્ટ નીચેના અવલોકનો ટાંકી શકું છું :

> ૩૦. કલમ ૫ નો મુખ્ય હેતુ એવી મિલકતોનું કામચલાઉ એટેચમેન્ટ કરવાનો જણાય છે જ્યાં પ્રોસિક્યુશન કરવાનો આશય હોય. કલમ ૫ અને ૮ નું સંયુક્ત વાંચન સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે તેમનો હેતુ પ્રોસિક્યુશન પેન્ડિંગ હોય તે દરમિયાન અથવા ટ્રાયલ પૂર્ણ થવા પર, મની-લોન્ડરિંગ એક્ટમાં સામેલ મિલકતોને કાનૂની જપ્ત કરીને, જો એવો કેસ બનતો હોય તો, મની-લોન્ડરિંગ પ્રવૃત્તિને રોકવાનો છે. તેવી જ રીતે, કલમ ૧૭ અને ૮ નું સંયુક્ત

વાંચન દર્શાવશે કે તેનો મુખ્ય હેતુ એવા કિસ્સાઓમાં ગુનાહિત સામગ્રીની તલાશી લેવા અને જપ્ત કરવાનો છે જ્યાં પ્રોસિક્યુશન કરવાનો આશય હોય અને એવા કિસ્સાઓમાં પણ જ્યાં તાત્કાલિક આશય ન હોય. આમ, જ્યાં તાત્કાલિક પ્રોસિક્યુશનનો આશય નથી, ત્યાં સીઆરપીસી ની કલમ ૧૫૭ નું પાલન અથવા ફરિયાદ નોંધાવવી ફરજિયાત નથી. કલમ ૮ હેઠળ કલમ ૫, ૧૭ અને ૧૮ હેઠળ કરવામાં આવેલા વિવિધ કૃત્યો જેની સાથે નિર્ણાયક સત્તાધિકારી અથવા કોર્ટ વ્યવહાર કરવા માટે અધિકૃત છે તે નિર્ણાયક સત્તાધિકારી દ્વારા અથવા ટ્રાયલના અંતે સ્પેશિયલ કોર્ટ દ્વારા પુષ્ટિ પામી શકે છે.

૩૧. પીએમએલ એક્ટની કેટલીક જોગવાઈઓની ઉપરોક્ત યોજનાના પ્રકાશમાં, કલમ ૫, ૮ અને ૧૭ હેઠળની કાર્યવાહી દીવાની છે કે ફોજદારી તે પ્રશ્ન સંબોધવો જરૂરી છે. દલીલ એ છે કે જ્યાં સુધી કલમ ૫ ની પહેલી શરતમાં વિચાર્યા મુજબ અને કલમ ૧૭ ની પેટા–કલમ (૧) ની શરતમાં વિચાર્યા મુજબ રિપોર્ટ કે ફરિયાદ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી કાર્યવાહી ટકવા પાત્ર નથી. વધુ વિગતે નોંધ્યું છે તેમ, કલમ ૫ નો અંતિમ હેતુ મિલકતનું કામચલાઉ એટેચમેન્ટ છે. આ હેતુ સૂચિત ફોજદારી કાર્યવાહીમાં

રજૂ કરી શકાય તેવા પુરાવાનો નાશ અટકાવવાનો અથવા મની–લોન્ડરિંગમાં સામેલ મિલકતનો કબ્જો લેવાનો જણાય છે, જોકે કલમ ૫ ની પહેલી શરતમાં વિચાર્યા મુજબ રિપોર્ટ અથવા ફરિયાદ વગેરેના આધારે કાર્યવાહી શરૂ કરી શકાય છે. બીજી શરતને ધ્યાનમાં રાખીને, પહેલી શરતના પાલનના અભાવે પણ કલમ ૫ હેઠળ કાર્યવાહી શરૂ કરી શકાય છે. વિવિધ સુરક્ષાત્મક ઉપાયો એટેચિંગ ઓફિસર પર નિયંત્રણો લાદે છે જે તેમને તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલા હુકમ અને તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલા મિલકતના એટેચમેન્ટની હકીકત નિર્ધારિત સમયગાળાની અંદર એડજ્યુડિકેટિંગ ઓથોરિટીને મોકલવા માટે બંધાયેલા બનાવે છે જેથી તેવા એટેચમેન્ટ પર નિર્ણય કરી શકાય. એ નોંધવું યોગ્ય છે કે જ્યાં સુધી નિર્ણાયક સત્તાધિકારીની સત્તાઓનો સવાલ છે ધારાસભાનો આશય કલમ ૬(૧૫) હેઠળ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યો છે કે તે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયાથી બંધાયેલી નથી. આમ, જો નિર્ણાયક સત્તાધિકારી ફોજદારી કૃત્યો સાથે કામ કરતી ઓથોરિટી તરીકે અભિપ્રેત હોત, તો સિવિલ પ્રોસિજર કોડમાંથી મુક્તિ આપતી શરત બનાવવામાં આવી ન હોત. તેના બદલે સી.આર.પી.સી. માંથી મુક્તિ આપતી શરત બનાવવામાં આવી હોત. આમ આ હકીકતો દર્શાવે છે કે કલમ ૮

હેઠળ નિર્ણાયક સત્તાધિકારી સિવિલ કાર્યવાહી હાથ ધરવા અને તેના પર નિર્ણય આપવા માટે અધિકૃત છે જેમ કે સામા પક્ષના વિદ્વાન વકિલ દ્વારા યોગ્ય રીતે દલીલ કરવામાં આવી હતી.

૩૨. એ વાત સાચી છે કે કલમ ૫(૧) ની પહેલી શરત અને કલમ ૧૭(૧) પીએમએલ એક્ટની કલમ ૫ હેઠળનો ઉપયોગ શરૂ કરતા પહેલાં ઉપરોક્ત જોગવાઈઓનું પાલન કરવાનું કહે છે પરંતુ તે એટેચમેન્ટ કરવા અથવા જ્યાં સુધી વર્તમાન કેસનો સવાલ છે, ખાસ કરીને અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ વિચારાયેલા અન્ય વિવિધ હુકમો પસાર કરવા માટેની કાર્યવાહીનો આધાર બનશે.

૩૩. સામા પક્ષની દલીલ એ છે કે સામા પક્ષ કલમ ૫ અને ૧૭ ના તબક્કે પહોંચ્યા નથી અને કાર્યવાહી ખૂબ પ્રારંભિક તબક્કે છે. આમ એવું જણાય છે કે બે એફઆઈઆર નોંધવાના અનુસંધાનમાં સામા પક્ષ દ્વારા શોધવામાં આવેલી હકીકતોના આધારે અરજદારોને પ્રારંભિક તબક્કે સમન્સ જારી કરવામાં આવ્યા છે, એવું જણાય છે કે સામા પક્ષ એ હકીકતની તપાસ કરવા માગે છે કે પ્રશ્નાસ્પદ મિલકતો અથવા અરજદારો મની–લોન્ડરિંગના ગુનામાં સામેલ છે કે કેમ અથવા આવા ગુના કે ગુનાની કમાણી સાથે

જોડાયેલા છે કે નહીં અથવા આવી કમાણી કબ્જામાં ધરાવે છે કે નહીં. નોંધપાત્ર રીતે, પીએમએલ એક્ટની કલમ ૬૫ ને ધ્યાનમાં રાખીને, આ અધિનિયમ હેઠળ તલાશી, જપ્તી, એટેચ, કોન્ફિસ્કેશન, તપાસ અને અન્ય તમામ કાર્યવાહી કરવાની સત્તાઓ સી.આર.પી.સી.માં કરવામાં આવેલી જોગવાઈઓની મદદથી કરી શકાય છે. સામા પક્ષે અરજદારોના ખાતાઓ ફ્રીઝ કર્યા છે. સી.આર.પી.સી. આ તબક્કે ઉપર મુજબ લાગુ પડે છે તે હકીકતને ધ્યાનમાં લેતાં, ખાતા ફ્રીઝ કરવાનું કૃત્ય ગેરકાયદેસર છે તેમ કહી શકાય નહીં. ઉપર નોંધ્યું છે તેમ, કલમ ૧૭(૧) ની શરત દર્શાવે છે કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૫૭ હેઠળનો રિપોર્ટ જરૂરી ન હોઈ શકે અને તેથી, આવા રિપોર્ટ વિના કલમ ૧૭(૧–એ) હેઠળ ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવાનું પ્રથમ દર્શનીય રીતે પરવાનગી યોગ્ય છે. જો કે, અરજદારો સામે શરૂ કરાયેલી કાર્યવાહીના પ્રારંભિક તબક્કાને ધ્યાનમાં રાખીને, તે પાસા પર કોઈ આખરી ચુકાદો આપી શકાય નહીં. જો કે, આ સંદર્ભમાં, એફએફઆર સોફ્ટવેર પ્રાઈવેટ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) પીએમએલ એક્ટની કલમ ૫ હેઠળના કામચલાઉ એટેચમેન્ટ પહેલાં મિલકતો ફ્રીઝ કરવા માટે એન્ફોર્સમેન્ટ ડિરેક્ટોરેટમાં નિહિત સત્તાઓને વિગતે સમજાવે છે. સદર કેસના ફકરા–૫ અને ૬ ને અહીં સુવિધા માટે ટાંકી શકાય છે

:

૫. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકિલને સાંભળ્યા પછી અને કેસના રેકોર્ડની તપાસ કર્યા પછી, મને સામા પક્ષની દલીલમાં વજૂદ જણાય છે કે પીએમએલ એક્ટ હેઠળ આપવામાં આવેલ વૈધાનિક આદેશ તપાસના ભાગરૂપે એટલે કે હકીકતો એકત્રિત કરવા માટે અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ કામચલાઉ એટેચમેન્ટ હુકમ જારી કરતા પહેલાં સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ પાસેથી શંકાસ્પદ મિલકતોની ચોક્કસ વિગતો સ્થાપિત કરવા માટે સત્તાધિકારીઓ માટે અતિ જરૂરી બનાવે છે. જેમ કે, તે ખૂબ સાવચેતી સાથે જારી કરવો પડશે. તેથી એ જરૂરી છે કે જરૂરી માહિતી/વિગતો આવી માહિતીના ભંડારો માંથી સુનિશ્ચિત કરવામાં આવે. પીએમએલ એક્ટ હેઠળ પ્રારંભિક પૂછપરછ/તપાસ દરમિયાન આવા ભંડારોને મની લોન્ડરિંગના ગુનામાં સામેલ હોવાની શંકાસ્પદ મિલકતના સંબંધમાં સામાન્ય કામગીરીની મંજૂરી આપવાથી રોકવાની જરૂર પડી શકે છે. તેથી, અધિનિયમના હેતુઓને પ્રાપ્ત કરવા માટે એ અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે કે પીએમએલ એક્ટ હેઠળના સત્તાધિકારીઓને તપાસ દરમિયાન એટેચ થવાને પાત્ર શંકાસ્પદ મિલકતો,

સ્થાવર કે જંગમ, ની ચોક્કસ વિગતો સહિત સંબંધિત હકીકતો એકત્રિત કરવા અને જો જરૂર પડે તો, ખુલાસો કરવાની ફરજ પાડવા માટે અધિકૃત કરવામાં આવે. સત્તાધિકારીઓની આવી સત્તાઓ પર અરજદારો દ્વારા કરવામાં આવેલો પડકાર તેથી ભૂલભરેલો છે. પીએમએલ એક્ટની કલમ ૨ (એન.એ) માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ 'તપાસ' પદને કલમ ૬૫ ની જોગવાઈઓ સાથે સુમેળમાં વાંચવું પડશે જે પીએમએલ એક્ટ હેઠળના સત્તાધિકારીઓને આવી સૂચનાઓ/પ્રતિબંધક હુકમો જારી કરવાની સત્તા આપે છે. તેથી, તપાસ દરમિયાન જારી કરાયેલી આવી કોઈ પણ સૂચના કાયદાની મર્યાદામાં છે અને અધિનિયમના હેતુઓ અને કારણો સાથે સુમેળમાં છે જેથી સુનિશ્ચિત કરી શકાય કે ગુનાની કમાણી હાથ બદલી ન કરે જેનાથી સત્તાધિકારીઓ માટે ગુનાની આવી કમાણી શોધી કાઢવી અને વસૂલ કરવી અશક્ય બને.

૬. અધિનિયમની કલમ ૨(યુ) ના સંદર્ભમાં ગુનાની કમાણી હોવાની શંકાસ્પદ અને પ્રથમ દર્શનીય રીતે મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ મિલકતનો કામચલાઉ એટેચમેન્ટ હુકમ અને નિર્ણાયક સત્તાધિકારી દ્વારા અધિનિયમની કલમ ૮ ના સંદર્ભમાં તેની

પુષ્ટિ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૯(૧)(જી) અને ૩૦૦એ ની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરતી નથી. વધુમાં, આપેલા સંજોગોમાં જ્યારે સંબંધિત સત્તાધિકારીઓને સૂચનાઓ જારી કરવામાં આવે છે એટલે કે વર્તમાન કેસમાં સામા પક્ષ નંબર ૨ દ્વારા સામા પક્ષ નંબર ૩ ને જારી કરાયેલ તારીખ ૧૨/૦૭/૨૦૧૧ નો પત્ર, આવા હુકમો પાછળનો તર્ક એ છે કે મિલકત અન્યથા હાથ બદલી શકે છે જે અધિનિયમના હેતુઓને નિષ્ફળ બનાવશે. પીએમએલએ હેઠળ સત્તાધિકારીઓની આવી સૂચનાઓ જારી કરવાની સત્તા પીએમએલએ માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ તપાસ હાથ ધરવાની સત્તાઓમાં સમાવિષ્ટ છે જેમાં અધિનિયમ હેઠળની તમામ કાર્યવાહીનો સમાવેશ થાય છે તે સામા પક્ષની રજૂઆતમાં પણ મને દમ જણાય છે. તેનાથી વિપરીત, જો પીએમએલએ હેઠળની વૈધાનિક યોજના અંગે અરજદારોની દલીલ સ્વીકારવામાં આવે, તો તે અધિનિયમની ભાવના અને હેતુઓ સામે હિંસા આચરશે.

૩૪. માની લઈએ કે કલમ ૫ અને ૧૭ નું અર્થઘટન અરજદારોના વિદ્વાન વકિલ દ્વારા રજૂ કર્યા મુજબ કરી શકાય છે, છતાં એફએફઆર

સોફ્ટવેર પ્રાઈવેટ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના ફકરા– ૮ અને ૯ માં કરાયેલા સાચા અવલોકનો આ મુજબ છે :

૮. એ સર્વવિદિત છે કે અનુચ્છેદ ૨૨૬ વૈધાનિક પ્રક્રિયાઓને ટૂંકાવવા કે બાયપાસ કરવા માટે નથી. સ્ટોચ્યુટ દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલા વૈકલ્પિક ઉપાયોને બાયપાસ કરવા માટે કોર્ટ પાસે સારા અને પૂરતા કારણો હોવા જોઈએ. આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર ઓફ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ, ચંદન નગર, વેસ્ટ બંગાળ વિરુદ્ધ ડનલપ ઈન્ડિયા લિમિટેડ અને અન્ય (૧૯૮૫ એસ.સી.સી. (૧) ૨૬૦) ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે માન્યું છે કે જ્યાં અધિનિયમ પોતે નિર્ધારિત ઓથોરિટી સમક્ષ અપીલ દ્વારા, ટ્રિબ્યુનલમાં બીજી અપીલ દ્વારા અને તે પછી હાઈકોર્ટ સમક્ષ કેસો મૂકીને અરજદારોને અસરકારક વૈકલ્પિક ઉપાય પૂરો પાડે છે, ત્યાં હાઈકોર્ટે અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ તેની અસાધારણ સત્તાનો ઉપયોગ સંપૂર્ણ વૈધાનિક તંત્રની ઉપેક્ષા કરીને કરવાનો ન હતો.

૯. રાજ કુમાર શિવહરે વિરુદ્ધ આસિસ્ટન્ટ ડિરેક્ટર, ડિરેક્ટોરેટ ઓફ એન્ફોર્સમેન્ટ અને અન્ય સિવિલ અપીલ નંબર ૩૨૨૧/૨૦૧૦ ચુકાદાની તારીખ ૧૨/૦૪/૨૦૧૦ ના વધુ એક

કેસમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટે અવલોકન કર્યું છે કે :

.... તેથી હાઈકોર્ટ કોઈ કોર્ટ કે ટ્રિબ્યુનલના નિર્ણય સામે અપીલ કોર્ટ તરીકે, હકીકતની ભૂલો સુધારવા માટે કાર્ય કરતી નથી, અને અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ સત્તાક્ષેત્ર ધારીને રાહત મેળવવા માટે વૈધાનિક રીતે પૂરા પાડવામાં આવેલા વૈકલ્પિક ઉપાય પર અતિક્રમણ કરતી નથી. જ્યાં વ્યથિત અરજદાર માટે અન્ય ટ્રિબ્યુનલમાં અથવા તો તે જ સત્તાક્ષેત્રમાં કાયદા દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી રીતે દાદ મેળવવા માટે જવાનું ખુલ્લું હોય, ત્યાં હાઈકોર્ટ સામાન્ય રીતે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ અરજી દાખલ કરીને કાયદા હેઠળ રચાયેલા તંત્રને બાયપાસ કરવાની મંજૂરી આપશે નહીં, અને અરજી કરનાર પક્ષકારને તે રીતે સ્થાપિત તંત્રનો આશ્રય લેવા માટે છોડી દેશે.

૧૦. *****

૩૫. એ વાત સાચી છે કે સદર એફએફઆર સોફ્ટવેર પ્રાઈવેટ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) એફઆઈઆર નોંધાયા પછીના કેસ સાથે કામ કરે છે. વર્તમાન કેસમાં પણ, બે એફઆઈઆર અરજદારોના નામ વગર પરંતુ તે જ વિષય પર દાખલ કરવામાં આવી છે અને

તેથી ઉપરોક્ત સત્તાધિકારીમાં ચર્ચા કરાયેલ કાનૂની દરખાસ્ત વર્તમાન કેસની હકીકતોને પણ લાગુ કરી શકાય છે. તેથી અરજદારોના વિદ્વાન વકિલની તેનાથી વિપરીત દલીલ સ્વીકારી શકાય નહીં.

૩૬. ઉપર નોંધ્યું છે તેમ, પીએમએલ એક્ટ હેઠળ સત્તાક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતા સત્તાધિકારીઓ કે અધિકારીઓ દ્વારા સી.આર.પી.સી. હેઠળ પૂછપરછ, તપાસ વગેરે પરવાનગી યોગ્ય છે. તેથી એ કહેવાની જરૂર નથી કે પીએમએલ એક્ટ હેઠળ ગુનેગારો સામે ગુનો ધ્યાને આવવા પર, કેસની ટ્રાયલ પીએમએલ એક્ટના પ્રકરણ VII માં જોગવાઈ કર્યા મુજબ ચલાવી શકાય છે. આમ, અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળના એડજ્યુડિકેશનથી અલગ પીએમએલ એક્ટ હેઠળના ગુનાઓની ટ્રાયલ માટે એક અલગ તંત્ર પ્રકરણ VII હેઠળ પૂરૂં પાડવામાં આવ્યું છે. આવી ટ્રાયલ સક્ષમ બનાવવા માટે, સી.આર.પી.સી. ની જોગવાઈઓની મદદથી તપાસ અને પૂછપરછ પરવાનગી યોગ્ય છે. અરજદારોને આરોપી તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા નથી તે હકીકતને ધ્યાનમાં લેતાં, એવું જણાય છે કે જો કોઈ ગુનામાં તેમની સંડોવણી હોય તો તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે તેમની પૂછપરછ કરવા માટે માગવામાં આવે

છે. આવી કાર્યવાહીને પ્રારંભિક તબક્કે જ અટકાવી શકાય નહીં જ્યાં અરજદારોના ખાતાઓ ફ્રીઝ કર્યા પછી માત્ર સમન્સ જારી કરવામાં આવ્યા છે. જો ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવાની મંજૂરી ન હતી અને આ તબક્કે પીએમએલ એક્ટની કલમ ૫ અને ૧૭ લાગુ પડતી હતી તેવી અરજદારોની દલીલ સ્વીકારવામાં આવે તો પણ, વધુ વિગતે નોંધ્યું છે તેમ, કલમ ૫ અને ૧૭ હેઠળના કૃત્યો માત્ર કામચલાઉ છે અને નિર્ણાયક સત્તાધિકારી દ્વારા પુષ્ટિને આધીન છે. આવા એડજ્યુડિકેશન પહેલાં, પીએમએલ એક્ટની કલમ ૮ હેઠળ રસ ધરાવતી વ્યક્તિને નોટિસ આપવાનું વિચારાયેલ છે અને તેથી, નિર્ણાયક સત્તાધીકારી ને ખાતરી આપીને કે અરજદારો દ્વારા કલમ ૩ હેઠળ કોઈ ગુનો કરવામાં આવ્યો નથી, સદર ઓથોરિટી પાસેથી તેમના ખાતાઓ અન-ફ્રીઝ કરવાનો હુકમ મેળવી શકાય છે. ઉપર ચર્ચા કરાયેલી હકીકતો અને સંજોગોમાં, અરજદારો સામેની કાર્યવાહીની શરૂઆત ગેરકાયદેસર છે તેવી દલીલ સ્વીકારવી મુશ્કેલ છે..

સંહિતાની કલમ ૧૦૨(૩) ની જોગવાઈઓના અનાદર અંગે અરજદાર તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકિલની રજૂઆતથી પણ હું પ્રભાવિત થયો નથી. હું ફક્ત એટલું જ કહી શકું કે પીએમએલ હેઠળના સત્તાધિકારી

દ્વારા અનુસરવામાં આવતી પ્રક્રિયા પીએમએલએ ની જોગવાઈઓ હેઠળની એક પ્રક્રિયા છે. જ્યારે પોલીસ સિવાયના પીએમએલએ હેઠળના અધિકારીઓ દ્વારા જપ્તી કે કોઈ તલાશી કે કોઈ એટેચમેન્ટ કરવામાં આવે છે, ત્યારે કલમ ૧૦૨(૩) નું અનાદર કાર્યવાહીને દૂષિત કરશે નહીં.

જો કે, તે જ સમયે, મારો એવો મત છે કે પીએમએલએ હેઠળના સત્તાધિકારી દ્વારા પીએમએલએ ની કલમ ૬૫ સાથે વંચાણે લેતાં સંહિતાની કલમ ૧૦૨ હેઠળની તેમની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને પસાર કરાયેલ અથવા જારી કરાયેલ બેંક ખાતાના એટેચમેન્ટ/ફ્રીઝિંગનો હુકમ કે સૂચનાઓ અચોક્કસ મુદત માટે ચાલુ કે અમલમાં રહેવી જોઈએ નહીં.

પીએમએલએ ની કલમ ૫(૪) સ્થાવર મિલકતના ઉપભોગ માટેની જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૫(૪) આ પ્રમાણે વંચાય છે :

૫. મની – લોન્ડરિંગમાં સામેલ મિલકતનું એટેચમેન્ટ –

૧. થી (૩) xxx xxx xxx

૪. આ કલમમાંનું કંઈ પણ પેટા–કલમ (૧) હેઠળ ટાંચમાં લેવાયેલી સ્થાવર મિલકતના ઉપભોગમાં રસ ધરાવતી વ્યક્તિને આવા ઉપભોગથી વંચિત રાખશે નહીં.

સ્પષ્ટીકરણ – આ પેટા–કલમના હેતુઓ માટે, કોઈ સ્થાવર મિલકતના સંદર્ભમાં રસ ધરાવતી વ્યક્તિમાં, તે મિલકતમાં કોઈ હિતનો દાવો કરતી અથવા દાવો કરવા માટે હકદાર તમામ વ્યક્તિઓનો સમાવેશ થાય છે.

કલમ ૫ ની પેટા–કલમ (૪) જોગવાઈ કરે છે કે આ કલમ હેઠળ કામચલાઉ એટેચમેન્ટ નો હુકમ પસાર કરવાથી, પેટા–કલમ (૧) હેઠળ ટાંચમાં લેવાયેલી સ્થાવર મિલકતના ઉપભોગમાં રસ ધરાવતી વ્યક્તિને આવા ઉપભોગથી વંચિત રાખી શકાશે નહીં. કોઈ સ્થાવર મિલકતના સંદર્ભમાં 'રસ ધરાવતી વ્યક્તિ' શબ્દને તે મિલકતમાં કોઈ હિતનો દાવો કરતી અથવા દાવો કરવા માટે હકદાર તમામ વ્યક્તિઓનો સમાવેશ કરવા માટે સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યો છે. આ કલમનો આશય એ છે કે માત્ર સ્થાવર મિલકત કામચલાઉ રીતે ટાંચમાં લેવાયેલી હોવાના કારણે, તે સ્થાવર મિલકતના ઉપભોગમાં રસ ધરાવતી વ્યક્તિને આવા ઉપભોગથી રોકવી જોઈએ નહીં. આ જોગવાઈના બળે, સ્થાવર મિલકત તેના ઉપભોગમાં રસ ધરાવતી વ્યક્તિના કબ્જામાં જ રહેશે. જો કે, પીએમએલએ ની કલમ ૫

ની પેટા–કલમ (૧) હેઠળ કરાયેલ કામચલાઉ ટાંચનો હુકમ જ્યારે કલમ ૮ ની પેટા–કલમ (૩) હેઠળ પુષ્ટિ પામે છે, ત્યારે તે અંગે અધિકૃત સત્તાધિકારી પીએમએલએ ની કલમ ૮ ની પેટા–કલમ ૪ માં જોગવાઈ કર્યા મુજબ ટાંચમાં લેવાયેલી મિલકતનો કબ્જો મેળવી લેશે.

મેં મારો એવો મત મજબૂત કરવા માટે કલમ ૫(૪) નો સંદર્ભ આપ્યો છે કે વર્તમાન કેસની જેમ બેંક ખાતાને ટાંચમાં લેવાનો/ફ્રીઝ કરવાનો હુકમ કે સૂચનાઓ અચોક્કસ મુદત માટે અમલમાં રહેવી જોઈએ નહીં.

વર્તમાન કેસમાં, ઓગસ્ટ ૨૦૧૪ ના મહિનામાં જ અરજદારનું ખાતું ફ્રીઝ કરવા માટે બેંકને સૂચનાઓ જારી કરવામાં આવી હતી. અવિવાદિતપણે, આજ દિન સુધી, સત્તાધિકારી આ અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ કામચલાઉ ટાંચનો કોઈ હુકમ પસાર કરી શક્યા નથી. આ બે બાબતો સૂચવે છે : (i) સત્તાધિકારી દ્વારા પૂરતી સામગ્રી એકત્રિત કરવામાં આવી નથી જેથી સત્તાધિકારી પોતાના માનવા માટેના કારણો નોંધી શકે કે જો ખાતું ફ્રીઝ કરવામાં નહીં આવે, તો મિલકત ફ્રીઝ ન કરવાથી પીએમએલએ હેઠળની કાર્યવાહી નિષ્ફળ જશે, અને (ii) જે વ્યક્તિનું ખાતું ફ્રીઝ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો છે તેવી વ્યક્તિ સામે સત્તાધિકારી કોઈ ફરિયાદ દાખલ કરવા માંગતા નથી. ઉપરોક્ત કારણોસર, જો કે

સી.એ.વી. ચુકાદો અનામત રાખવામાં આવ્યો હતો, છતાં આ બાબત ૮મી જૂન ૨૦૧૫ ના રોજ ફરી એકવાર માત્ર ભારતના વિદ્વાન અસિસ્ટન્ટ સોલિસિટર જનરલ પાસેથી એ જાણવાના હેતુથી અંકિત કરવામાં આવી હતી કે, શું આ દરમિયાન સત્તાધિકારીએ અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ કામચલાઉ ટાંચનો કોઈ હુકમ પસાર કર્યો છે અથવા અત્યાર સુધી હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસ દરમિયાન જો પર્યાપ્ત સામગ્રી એકત્રિત કરવામાં આવી હોય તો શું નજીકના ભવિષ્યમાં આવો હુકમ પસાર કરવાનો તેમનો આશય છે. ભારતના વિદ્વાન અસિસ્ટન્ટ સોલિસિટર જનરલે, કોર્ટમાં ઉપસ્થિત વિભાગના અધિકારી પાસેથી સૂચનાઓ લીધા પછી નિવેદન આપ્યું હતું કે સત્તાધિકારી પૂરતી સામગ્રી એકત્રિત કરવામાં સફળ રહ્યા છે જેના આધારે સત્તાધિકારી હવે પીએમએલએ ની કલમ ૫ હેઠળ કામચલાઉ ટાંચનો યોગ્ય હુકમ પસાર કરવા માગે છે.

એક તરફ જો પીએમએલએ ની કલમ ૫ હેઠળ કામચલાઉ ટાંચનો હુકમ પસાર કરવામાં આવે તો તેની મુદત ૧૫૦ દિવસની હોય છે જે નિર્ણાયક સત્તાધિકારી દ્વારા પસાર કરવામાં આવનારા વધુ હુકમોને આધીન રહે છે, જ્યારે પીએમએલએ ની કલમ ૬૫ સાથે વંચાણે લેતાં સંહિતાની કલમ ૧૦૨ હેઠળ ટાંચનો હુકમ પસાર કરવામાં આવે તો તેના અમલના સંદર્ભમાં કોઈ સમયગાળો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો નથી. આવી

પરિસ્થિતિ ઉભી થવી જોઈએ નહીં.

ભારતના વિદ્વાન અસિસ્ટન્ટ સોલિસિટર જનરલ દ્વારા આપવામા આવેલા નિવેદનના પ્રકાશમાં, હું આ બાબતમાં વધુ ઊંડાણપૂર્વક જવા માગતો નથી. જો કે, હું સ્પષ્ટ કરું છું કે જો આજથી એક અઠવાડિયાના સમયગાળાની અંદર પીએમએલએ ની કલમ ૫ હેઠળ કામચલાઉ ટાંચનો હુકમ પસાર કરવામાં નહીં આવે, તો બેંક ખાતું ફ્રીઝ કરવા માટે વિભાગ દ્વારા આપવામાં આવેલી સૂચનાઓ આપમેળે સમાપ્ત થઈ જશે અને બેંક ત્યારપછી અરજદારને તેના ખાતાનું સંચાલન કરવાની મંજૂરી આપશે.

આ બાબતમાં આખરી નિષ્કર્ષો નીચે મુજબ છે :

i. પ્રશ્ન નંબર ૧ નો જવાબ હકારાત્મક આપવામાં આવે છે.

ii. પ્રશ્ન નંબર ૨ નો જવાબ હકારાત્મક આપવામાં આવે છે.

iii. પ્રશ્ન નંબર ૩ નો જવાબ નકારાત્મક આપવામાં આવે છે.

iv. પ્રશ્ન નંબર ૪ નો જવાબ હકારાત્મક આપવામાં આવે છે.

v. પીએમએલએ ની કલમ ૬૫ સાથે વંચાણે લેતાં સંહિતાની કલમ ૧૦૨ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને બેંક ખાતાની ટાંચનો હુકમ અચોક્કસ મુદત માટે ચાલુ રહી શકે નહીં, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે પીએમએલએ ની કલમ ૫ હેઠળ કામચલાઉ ટાંચના હુકમની

મુદત વધુમાં વધુ ૧૫૦ દિવસ સુધીની હોય છે."

૯. આમ, આ કોર્ટે, પરેશ જી શાહ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૦૨ ને સંબંધિત આરોપી અને તેના પરિવારના સભ્યો તથા અન્ય લોકોના ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવા માટે પીએમએલએ હેઠળના સત્તાધિકારી પાસે રહેલી સત્તાના સ્ત્રોત તરીકે ગણાવી હતી. આ તબક્કે, મારે સ્વીકારવું જ જોઈએ કે પરેશ જી શાહ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, મેં પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૧૭ ની જોગવાઈઓની ઉપેક્ષા કરી હતી. પીએમએલએ ની કલમ ૬૫ જોગવાઈ કરે છે કે જ્યાં સુધી સંહિતાની જોગવાઈઓ પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત ન હોય ત્યાં સુધી જ ધરપકડ, તલાશી અને જપ્તી, ટાંચ, જપ્ત, તપાસ, પ્રોસિક્યુશન અને પીએમએલએ હેઠળની અન્ય તમામ કાર્યવાહીને સંહિતાની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે.

૧૦. પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૧૭ આ પ્રમાણે વંચાય છે;

> "૧૭. તલાશી અને જપ્તી — (૧) જ્યાં ૧ [ડાયરેક્ટર અથવા આ કલમના હેતુઓ માટે તેમના દ્વારા અધિકૃત ડેપ્યુટી ડાયરેક્ટરથી નીચેના દરજ્જાના ન હોય તેવા અન્ય કોઈ અધિકારી,] તેમના કબ્જામાં રહેલી માહિતીના આધારે, માનવાને કારણ ધરાવે છે (આવા વિશ્વાસ માટેના

કારણો લેખિતમાં નોંધવાના રહેશે) કે કોઈ વ્યક્તિ—

(i) એવું કોઈ કૃત્ય કર્યું છે જે મની–લોન્ડરિંગ બનાવે છે, અથવા

(ii) મની–લોન્ડરિંગમાં સામેલ ગુનાની કોઈ કમાણી કબ્જામાં ધરાવે છે, અથવા

(iii) મની–લોન્ડરિંગ સંબંધિત કોઈ રેકોર્ડ કબ્જામાં ધરાવે છે, [અથવા]

(iv) ગુના સંબંધિત કોઈ મિલકત કબ્જામાં ધરાવે છે,]

તો, આ અંગે બનાવવવામાં આવેલા નિયમોને આધીન રહીને, તેઓ તેમના તાબેદાર કોઈ અધિકારીને નીચે મુજબ કરવા માટે અધિકૃત કરી શકે છે–

(એ) કોઈ પણ મકાન, જગ્યા, જહાજ, વાહન કે વિમાનમાં પ્રવેશ કરી તેની તલાશી લેવી જ્યાં તેમને એવી શંકા કરવાનું કારણ હોય કે આવા રેકોર્ડ અથવા ગુનાની કમાણી રાખવામાં આવી છે;

(બી) ખંડ(એ) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે કોઈ પણ દરવાજા, બોક્સ, લોકર, સેફ, તિજોરી કે અન્ય કબ્જાના સાધનનું તાળું તોડવું જ્યાં તેની ચાવીઓ ઉપલબ્ધ ન હોય;

(સી) આવી તલાશીના પરિણામે મળી આવેલા કોઈ પણ રેકોર્ડ કે મિલકત જપ્ત કરવી;

(ડી) આવા રેકોર્ડ કે [મિલકત પર, જો જરૂરી હોય તો,] ઓળખના ગુણ મૂકવા અથવા તેમાંથી અર્ક કે નકલો બનાવવી અથવા બનાવડાવવી ;

(ઇ) આવા રેકોર્ડ કે મિલકતની નોંધ કે યાદી તૈયાર કરવી;

(એફ) આ અધિનિયમ હેઠળની કોઈ પણ તપાસના હેતુઓ માટે સંબંધિત તમામ બાબતોના સંદર્ભમાં, કોઈ રેકોર્ડ કે મિલકતના કબ્જામાં કે નિયંત્રણમાં મળી આવેલા કોઈ પણ વ્યક્તિની શપથ પર પરીક્ષા કરવી :

[શરત એ છે કે જ્યાં સુધી શિડ્યુલ ગુનાના સંદર્ભમાં, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ (૧૯૭૪ નો ૨) ની કલમ ૧૫૭ હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટને રિપોર્ટ મોકલવામાં ન આવ્યો હોય, અથવા શિડ્યુલમાં દર્શાવેલ ગુનાની તપાસ કરવા માટે અધિકૃત વ્યક્તિ દ્વારા, પરિસ્થિતિ મુજબ, શિડ્યુલ ગુનાની દખલગીરી લેવા માટે મેજિસ્ટ્રેટ કે કોર્ટ સમક્ષ ફરિયાદ દાખલ કરવામાં ન આવી હોય, અથવા એવા કિસ્સાઓમાં જ્યાં આવો રિપોર્ટ મોકલવો જરૂરી ન હોય, ત્યાં અન્યથા અથવા મળેલી માહિતીનો આવો જ રિપોર્ટ શિડ્યુલ ગુનાની તપાસ કરવા અધિકૃત અધિકારી દ્વારા ભારત સરકારના

અતિરિક્ત સચિવ કે તેના સમાન કક્ષાના અધિકારી કે જેઓ કાર્યાલય અથવા મંત્રાલય અથવા વિભાગ અથવા યુનિટના વડા હોય, પરિસ્થિતિ મુજબ, અથવા કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા આ હેતુ માટે જાહેરનામા દ્વારા અધિકૃત કરી શકાય તેવા કોઈ પણ અન્ય અધિકારીને સબમિટ કરવામાં ન આવ્યો હોય ત્યાં સુધી કોઈ તલાશી લેવામાં આવશે નહીં.]

[(૧એ) જ્યાં આવા રેકોર્ડ કે મિલકત જપ્ત કરવાનું વ્યાવહારિક ન હોય, ત્યાં પેટા–કલમ (૧) હેઠળ અધિકૃત અધિકારી, આવી મિલકતને ફ્રીઝ કરવાનો હુકમ કરી શકે છે જેના પર આવી મિલકતને આવા હુકમ કરનાર અધિકારીની પૂર્વ પરવાનગી વિના ટ્રાન્સફર કરી શકાશે નહીં અથવા અન્યથા તેનો વ્યવહાર કરી શકાશે નહીં, અને આવા હુકમની એક નકલ સંબંધિત વ્યક્તિને મોકલવામાં આવશે :

શરત એ છે કે જો, કલમ ૮ ની પેટા–કલમ (૫) અથવા પેટા–કલમ (૭) અથવા કલમ ૫૮બી અથવા કલમ ૬૦ ની પેટા–કલમ (૨એ) હેઠળ તેના જપ્ત પહેલાં કોઈ પણ સમયે, ફ્રીઝ કરેલી મિલકતને જપ્ત કરવાનું વ્યાવહારિક બને, તો પેટા–કલમ (૧) હેઠળ અધિકૃત અધિકારી આવી મિલકત જપ્ત કરી શકે છે.]

(૨) પેટા–કલમ (૧) હેઠળ અધિકૃત સત્તાધિકારી, તલાશી અને જપ્તી પછી [અથવા ફ્રીઝિંગ હુકમ જારી કર્યા પર] તુરંત જ, તે પેટા–કલમમાં ઉલ્લેખિત તેના કબ્જામાં રહેલી સામગ્રી સાથે નોંધાયેલા કારણોની નકલ, સીલબંધ કવરમાં, નિર્ધારિત કરવામાં આવે તે રીતે, નિર્ણાયક સત્તાધિકારીને મોકલશે અને આવી નિર્ણાયક સત્તાધિકારી નિર્ધારિત સમયગાળા માટે આવા કારણો અને સામગ્રી રાખશે.

(૩) જ્યાં કલમ ૧૬ હેઠળ સર્વેક્ષણ દરમિયાન મેળવેલી માહિતી પરથી સત્તાધિકારીને સંતોષ થાય કે કોઈ પણ પુરાવો છુપાવવામાં આવે તેવી કે તેની સાથે છાડા થાય તેવી સંભાવના છે, તો તેઓ, લેખિતમાં નોંધવાના કારણોસર, તે મકાન કે જગ્યામાં પ્રવેશ કરી તલાશી લઈ શકે છે જ્યાં આવો પુરાવો આવેલો હોય અને તે પુરાવો જપ્ત કરી શકે છે :

શરત એ છે કે આ પેટા–કલમ હેઠળ તલાશી માટે પેટા–કલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત કોઈ અધિકૃતતા જરૂરી રહેશે નહીં.

[(૪) પેટા–કલમ (૧) હેઠળ કોઈ રેકોર્ડ કે મિલકત જપ્ત કરનાર અથવા પેટા–કલમ (૧એ) હેઠળ કોઈ રેકોર્ડ કે મિલકત ફ્રીઝ કરનાર સત્તાધિકારી, આવી જપ્તી કે ફ્રીઝિંગથી ત્રીસ દિવસની સમયગાળાની

અંદર, પરિસ્થિતિ મુજબ, નિર્ણાયક સત્તાધિકારી સમક્ષ પેટા–કલમ (૧) હેઠળ જપ્ત કરાયેલા આવા રેકોર્ડ કે મિલકતની અટકાયત માટે અથવા પેટા–કલમ (૧એ) હેઠળ બજાવવામાં આવેલા ફ્રીઝિંગ હુકમને ચાલુ રાખવા માટે વિનંતી કરતી અરજી દાખલ કરશે.]"

૧૧. આમ, પીએમએલએ, ૨૦૦૨ એ તલાશી અને જપ્તી માટે વિશિષ્ટ જોગવાઈ કરી છે. જે મહત્વનું છે તે પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૧૭(૪) છે, જે જોગવાઈ કરે છે કે કોઈ પણ રેકોર્ડ કે મિલકત ફ્રીઝ કરનાર સત્તાધિકારી નિર્ણાયક સત્તાધિકારી સમક્ષ ફ્રીઝિંગ હુકમ ચાલુ રાખવા માટે વિનંતી કરતી અરજી દાખલ કરવા માટે બંધાયેલા છે.

૧૨. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૦૨ પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૧૭(૪) કરતાં આ હદ સુધી અલગ પડે છે. પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૬૫ ને ધ્યાનમાં લેતાં, જ્યારે ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવાની વાત આવે છે, ત્યારે સત્તાનો સ્ત્રોત કલમ ૧૭ છે, અને ખંડ (૪) નું પાલન કરવું પડશે.

૧૩. વર્તમાન કેસમાં, મેં વિભાગ વતી ઉપસ્થિત ભારતના વિદ્વાન અસિસ્ટંત સોલિસિટર જનરલ શ્રી વ્યાસને પૂછપરછ કરી હતી કે શું પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૧૭(૪) ના પાલન અંગે દર્શાવવા માટે કંઈ છે કે નહીં. શ્રી વ્યાસે

જવાબ આપ્યો કે સામાન્ય રીતે, તલાશી, જપ્તી અને ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવાના તમામ કિસ્સાઓમાં, સંબંધિત સત્તાધિકારી દ્વારા ૩૦ દિવસની મુદત પછી પણ ફ્રીઝિંગ હુકમ ચાલુ રાખવા માટે નિર્ણાયક સત્તાધિકારી સમક્ષ વિનંતી કરવામાં આવે છે. શ્રી વ્યાસ હજુ પણ એવો મત ધરાવે છે કે જ્યાં સુધી ફ્રીઝ કરવાની સત્તાનો સવાલ છે ત્યાં સુધી સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૦૨ લાગુ પડશે અને પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૧૭(૪) નહીં. આ હદ સુધી, હું શ્રી વ્યાસ સાથે સંમત થવામાં અસમર્થ છું. પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૧૭(૪) ખૂબ જ ચોક્કસ છે અને તે સત્તાધિકારી પર ફ્રીઝિંગ કર્યાના ૩૦ દિવસની અંદર, નિર્ણાયક સત્તાધિકારી સમક્ષ પેટા-કલમ (૧એ) હેઠળ બજાવવામાં આવેલા ફ્રીઝિંગ હુકમને ચાલુ રાખવા માટે વિનંતી કરવાનું દાયિત્વ લાદે છે.

૧૪. ભારતના વિદ્વાન અસિસ્ટંત સોલિસિટર જનરલ શ્રી વ્યાસ પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૧૭(૪) ના પાલનને દર્શાવવા માટે કોઈ સામગ્રી રજૂ કરી શક્યા નથી.

૧૫. રિટ અરજદાર વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકિલ શ્રી પંડ્યાની દલીલ એ છે કે એકવાર પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૧૭(૪) નું પાલન ન થયું હોવાનું દર્શાવવામાં આવે, તો કલ્પિત કાનૂની પરિસ્થિતિ દ્વારા ફ્રીઝિંગ રદ થયેલું ગણાશે અને આ કોર્ટ જાહેર કરી શકે છે કે ખાતાઓ આજની તારીખે ફ્રીઝ થયેલા કહી

શકાય નહીં. રિટ અરજદાર વતી રજૂ કરાયેલી આ દલીલને સ્વીકારવી મને મુશ્કેલ લાગે છે.

૧૬. શ્રી પંડ્યાએ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૦૨ અને પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૧૭ વચ્ચે નીચે મુજબનો સૂક્ષ્મ તફાવત દર્શાવવાનો પ્રયાસ પણ કર્યો હતો;

દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ ૧૦૨	પ્રિવેન્શન ઓફ મની લોન્ડરિંગ એક્ટ, ૨૦૦૨ની કલમ ૧૭
ગુનાની શંકાના આધારે અરજી કરી શકાય છે	નાયબ નિયામકના નિયામકના કબજામાં રહેલી માહિતીના આધારે વિશ્વાસ કરવાના કારણ પર વિનંતી કરી શકાય છે (આવા કારણો લેખિતમાં નોંધાયેલા હોવાનું માનવામાં આવે છે.)
જપ્તીના આદેશની કોઈ મર્યાદા નથી	કાયદાની કલમ ૧૭ની પેટા–કલમ (૪) હેઠળ, જપ્ત અથવા જપ્ત થયાના ૩૦ દિવસના સમયગાળાની અંદર, જપ્ત કરાયેલ આવા રેકોર્ડ અથવા મિલકતને જાળવી રાખવા અથવા જપ્ત કરવાના આદેશને ચાલુ રાખવા માટે ન્યાયિક સત્તાધિકારી સમક્ષ અરજી દાખલ કરવી પડશે.
જો તે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીને આધીન હોય તો મિલકત	–

જપ્ત કરવાની જાણ તાત્કાલિક પ્રભારી અધિકારીને કરવી પડશે.	
અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતા મેજિસ્ટ્રેટને જપ્તીની તાત્કાલિક જાણ કરવી.	પેટા–કલમ (૨) હેઠળ તપાસ અને જપ્તી પછી તરત જ અથવા ફ્રીઝિંગ ઓર્ડર જારી કર્યા પછી તેના કબજામાં રહેલી સામગ્રી સાથે નોંધાયેલા કારણોની એક નકલ સીલબંધ પરબિડીયુંમાં ન્યાયનિર્ણાયક સત્તામંડળને મોકલવી.

૧૭. આથી સંબંધિત સત્તાધિકારી દ્વારા સત્તાનો કોઈ દુરુપયોગ થયો નથી. વર્તમાન કેસ જેવા કેસમાં વિગતવાર તપાસ જરૂરી છે. કરોડ રૂપિયાના મની લોન્ડરિંગના આક્ષેપો છે. એક સારા કારણસર હું આ બાબતમાં વધુ જવા માંગતો નથી અને તે એ છે કે જોઈન્ટ ડિરેક્ટર, એન્ફોર્સમેન્ટ ડિરેક્ટોરેટે તારીખ ૧૪ જુલાઈ, ૨૦૧૭ ના રોજ કામચલાઉ ટાંચ હુકમ નંબર ૦૩/૨૦૧૭ પહેલાથી જ પસાર કરી દીધો છે. તે આ પ્રમાણે વંચાય છે;

> “૪૦. તેથી, મારી પાસે માનવાને કારણ છે કે વિવિધ બેંક ખાતાઓમાં રોકડ સિલક, એચડીએફસી બેંક લિમિટેડમાં ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ, એલઆઈસી પોલિસીઓમાં રોકાણના સ્વરૂપમાં આરોપીની મિલકત, જે મિલકતોની સૂચિમાં દર્શાવ્યા મુજબ કૂલ રૂ. ૩,૭૨,૬૬,૬૩૦/- થાય છે, તે ગુનાની કમાણી છે અને જો તુરંત જ ટાંચમાં લેવામાં નહીં આવે, તો

તે મની લોન્ડરિંગ અટકાયત અધિનિયમ, ૨૦૦૨ (૨૦૦૩ નો ૧૫) ના પ્રકરણ III હેઠળ આવી મિલકતોના જપ્તી સંબંધી કાર્યવાહીને નિષ્ફળ બનાવી શકે છે.

હુકમ

હવે, આથી, મારી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી સામગ્રી અને પુરાવાના આધારે, હું હુકમ કરું છું કે બેંક ખાતામાં રોકડ સિલક, ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ, એલઆઈસી પોલિસીઓમાં રોકાણના સ્વરૂપમાં આરોપીની મિલકત, જે અહીં નીચે મિલકતોની સૂચિમાં દર્શાવ્યા મુજબ કૂલ રૂ. ૩,૭૨,૬૬,૬૩૦/- થાય છે, તેને મની લોન્ડરિંગ અટકાયત અધિનિયમ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૫ ની પેટા કલમ (૧) હેઠળ આ હુકમની તારીખથી ૧૮૦ દિવસના સમયગાળા માટે કામચલાઉ ધોરણે ટાંચમાં લેવામાં આવે છે. હું આગળ હુકમ કરું છું કે તમે મારી પૂર્વ પરવાનગી વિના આવી મિલકતને દૂર કરશો નહીં, તેનો હિસ્સો આપશો નહીં અથવા અન્યથા તેનો વ્યવહાર કરશો નહીં."

૧૮. એકવાર કામચલાઉ ટાંચ હુકમ પસાર થઈ જાય, પછી પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૮ ની જોગવાઈઓ અમલમાં આવે છે. પીએમએલએ ની કલમ ૮ આ પ્રમાણે વંચાય છે;

“૮ નિર્ણય —

(૧) કલમ ૫ ની પેટા–કલમ (૫) હેઠળની ફરિયાદ, અથવા કલમ ૧૭ ની પેટા–કલમ (૪) હેઠળ અથવા કલમ ૧૮ ની પેટા–કલમ (૧૦) હેઠળ કરાયેલી અરજીઓ મળવા પર, જો નિર્ણાયક સત્તાધિકારી પાસે માનવાને કારણ હોય કે કોઈ વ્યક્તિએ [કલમ ૩ હેઠળ ગુનો કર્યો છે અથવા ગુનાની કમાણી કબ્જામાં ધરાવે છે], તો તેઓ આવી વ્યક્તિ પર ત્રીસ દિવસથી ઓછી નહીં તેવી નોટિસ બજાવીને તેની આવક, કમાણી કે અસ્કયામતોના સ્ત્રોતો દર્શાવવા માટે કહી શકે છે, જેના દ્વારા તેણે કલમ ૫ ની પેટા–કલમ (૧) હેઠળ ટાંચમાં લેવાયેલી, અથવા કલમ ૧૭ કે કલમ ૧૮ હેઠળ ફ્રીઝ કરાયેલી મિલકત મેળવી છે, તે જે પુરાવા પર આધાર રાખે છે તે પુરાવા અને અન્ય સંબંધિત માહિતી અને વિગતો આપવા, અને કારણ દર્શાવવા કહી શકે છે કે શા માટે તમામ અથવા કોઈ મિલકત મની–લોન્ડરિંગમાં સામેલ મિલકત જાહેર ન કરવી જોઈએ અને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા જપ્ત ન કરવી જોઈએ :

શરત એ છે કે જ્યાં આવી પેટા–કલમ હેઠળની નોટિસમાં કોઈ મિલકત કોઈ અન્ય વ્યક્તિ વતી કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા ધરાવવામાં આવી હોવાનું નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવ્યું હોય, ત્યાં આવી નોટિસની એક નકલ તે અન્ય વ્યક્તિ પર પણ બજાવવામાં આવશે :

વધુમાં શરત એ છે કે જ્યાં આવી મિલકત સંયુક્ત રીતે એક કરતાં વધુ વ્યક્તિઓ દ્વારા ધરાવવામાં આવતી હોય, ત્યાં આવી નોટિસ આવી મિલકત ધરાવતી તમામ વ્યક્તિઓને બજાવવામાં આવશે.

(૨) નિર્ણાયક સત્તાધિકારી—

(એ) પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જારી કરાયેલી નોટિસના જવાબ પર, જો કોઈ હોય તો, વિચાર કર્યા પછી;

(બી) વ્યથિત વ્યક્તિ અને ડાયરેક્ટર અથવા તેમના દ્વારા આ અંગે અધિકૃત અન્ય કોઈ અધિકારીને સાંભળ્યા પછી, અને

(c) રજૂ કરાયેલી તમામ સંબંધિત સામગ્રીને રેકોર્ડ પર ધ્યાનમાં લીધા પછી,

હુકમ દ્વારા, એવો નિષ્કર્ષ નોંધશે કે પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જારી કરાયેલી નોટિસમાં દર્શાવેલ તમામ કે કોઈ મિલકત મની-લોન્ડરિંગમાં સામેલ છે કે કેમ :

શરત એ છે કે જો મિલકત પર જેને નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી તે સિવાયની કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા દાવો કરવામાં આવે, તો તે વ્યક્તિને પણ

મિલકત મની–લોન્ડરિંગમાં સામેલ નથી તે સાબિત કરવા માટે સાંભળવાની તક આપવામાં આવશે.

(૩) જ્યાં નિર્ણાયક સત્તાધિકારી પેટા–કલમ (૨) હેઠળ નક્કી કરે છે કે કોઈ મિલકત મની–લોન્ડરિંગમાં સામેલ છે, તો તેઓ, લેખિત હુકમ દ્વારા, કલમ ૫ ની પેટા–કલમ (૧) હેઠળ કરાયેલ મિલકતના એટેચમેન્ટ અથવા મિલકતની અટકાયત અથવા [કલમ ૧૭ કે કલમ ૧૮ હેઠળ જપ્ત કે ફ્રીઝ કરાયેલા રેકોર્ડની પુષ્ટિ કરશે અને તે મુજબનો નિષ્કર્ષ નોંધશે, જેના પર જપ્ત કરાયેલી કે ફ્રીઝ કરાયેલી મિલકત] અથવા રેકોર્ડનું આવું એટેચમેન્ટ કે અટકાયત કે ફ્રીઝિંગ—

(એ) આ અધિનિયમ હેઠળના કોઈ પણ [ગુના સંબંધિત કાર્યવાહી ભારત બહારની ફોજદારી સત્તાક્ષેત્ર ધરાવતી સક્ષમ અદાલત સમક્ષ અથવા કોઈ અન્ય દેશના અનુરૂપ કાયદા હેઠળની કોર્ટ સમક્ષ, પરિસ્થિતિ મુજબ, પેન્ડિંગ હોય તે દરમિયાન ચાલુ રહેશે; અને]

(બી) નિર્ણાયક સત્તાધિકારી દ્વારા કલમ ૮ ની પેટા–કલમ (૫) અથવા પેટા–કલમ (૭) અથવા કલમ ૫૮બી અથવા કલમ ૬૦ ની પેટા–કલમ (૨એ) હેઠળ જપ્તીનો હુકમ પસાર થયા પછી આખરી બનશે]

(૪) જ્યાં કલમ ૫ ની પેટા–કલમ (૧) હેઠળ કરાયેલ કામચલાઉ ટાંચ હુકમની પેટા–કલમ (૩) હેઠળ પુષ્ટિ કરવામાં આવી હોય, ત્યાં ડાયરેક્ટર અથવા તેમના દ્વારા આ અંગે અધિકૃત અન્ય અધિકારી તુરંત જ [કલમ ૫ હેઠળ ટાંચમાં લેવાયેલી અથવા કલમ ૧૭ ની પેટા–કલમ (૧એ) હેઠળ ફ્રીઝ કરાયેલી મિલકતનો કબ્જો નિર્ધારિત કરવામાં આવે તે રીતે લેશે.

(૫) જ્યાં આ અધિનિયમ હેઠળના ગુનાની ટ્રાયલના અંતે, સ્પેશિયલ કોર્ટને જણાય છે કે મની–લોન્ડરિંગનો ગુનો આચરવામાં આવ્યો છે, તો તે હુકમ કરશે કે મની–લોન્ડરિંગમાં સામેલ અથવા ગુનો આચરવા માટે ઉપયોગમાં લેવાયેલી આવી મિલકત કેન્દ્ર સરકારને જપ્ત થશે].

[(૬) જ્યાં આ અધિનિયમ હેઠળની ટ્રાયલના અંતે, સ્પેશિયલ કોર્ટને જણાય છે કે મની–લોન્ડરિંગનો ગુનો બન્યો નથી અથવા મિલકત મની–લોન્ડરિંગમાં સામેલ નથી, તો તે તે મેળવવા માટે હકદાર વ્યક્તિને આવી મિલકત મુક્ત કરવાનો હુકમ કરશે.

(૭) જ્યાં આ અધિનિયમ હેઠળની ટ્રાયલ આરોપીના મૃત્યુના કારણે અથવા આરોપી ઉદ્‌ઘોષિત ગુનેગાર જાહેર થવાના કારણે અથવા અન્ય

કોઈ કારણસર ચલાવી શકાતી નથી અથવા શરૂ થઈ છે પરંતુ પૂર્ણ થઈ શકી નથી, તો સ્પેશિયલ કોર્ટ, ડાયરેક્ટર અથવા કલમ ૮ ની પેટા–કલમ (૩) હેઠળ હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હોય તેવી મિલકતના કબ્જા માટે હકદાર હોવાનો દાવો કરતી વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી પર, તેની સમક્ષ રહેલી સામગ્રીને ધ્યાનમાં રાખીને, ગુનામાં સામેલ મિલકતની જપ્તી અથવા મુક્તિ અંગે, પરિસ્થિતિ મુજબ, યોગ્ય હુકમો પસાર કરશે.]

૧૯. મની–લોન્ડરિંગ અટકાવવા અને મની–લોન્ડરિંગમાંથી મેળવેલી અથવા તેમાં સામેલ મિલકત જપ્ત કરવા માટે તથા તેની સાથે જોડાયેલી કે આનુષંગિક બાબતો માટે મની લોન્ડરિંગ અટકાયત અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો હતો. ઉપરોક્ત કલમોના સરળ વાંચન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પીએમએલએ ની કલમ ૨(યુ) હેઠળ શિડ્યુલ ગુના સંબંધી ગુનાહિત પ્રવૃત્તિના પરિણામે કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા પ્રત્યક્ષ કે અપ્રત્યક્ષ રીતે મેળવેલી કે પ્રાપ્ત કરેલી કોઈ પણ મિલકત ગુનાની કમાણી છે.

૨૦. પીએમએલએ ની કલમ ૩, મની લોન્ડરિંગના ગુનાની જોગવાઈ કરે છે અને તેની સજા પીએમએલએ ની કલમ ૪ હેઠળ નિર્ધારિત છે. પીએમએલએ ની કલમ ૩ ની જોગવાઈઓને આકર્ષવા માટે, એ જરૂરી છે કે વ્યક્તિ ગુનાની કમાણીમાં સામેલ હોય. વધુમાં, પીએમએલએ ની કલમ ૫ ના સંદર્ભમાં જ્યાં ડાયરેક્ટર

અથવા ડાયરેક્ટર દ્વારા અધિકૃત ડેપ્યુટી ડાયરેક્ટરથી નીચેના દરજ્જાના ન હોય તેવા અન્ય કોઈ અધિકારી પાસે તેમના કબ્જામાં રહેલી સામગ્રીના આધારે માનવાને કારણ હોય કે કોઈ વ્યક્તિ ગુનાની કમાણીના કબ્જામાં છે અને ગુનાની આવી કમાણી છુપાવવાની, ટ્રાન્સફર કરવાની કે કોઈ પણ રીતે વ્યવહાર કરવાની સંભાવના છે, તો તેઓ લેખિતમાં આપવાના માનવા માટેના કારણો વાળી સદર સામગ્રીના આધારે ગુનાની આવી કમાણી કામચલાઉ ધોરણે ટાંચમાં લઈ શકે છે. આવા એટેચમેન્ટના દરેક હુકમ પછી ડાયરેક્ટર, અથવા ડેપ્યુટી ડાયરેક્ટરથી નીચેના દરજ્જાના ન હોય તેવા કોઈ પણ અન્ય અધિકારી, પેટા–કલમ (૧) હેઠળ એટેચમેન્ટ કર્યા પછી તુરંત જ, તેમના કબ્જામાં રહેલી સામગ્રી સાથે હુકમની નકલ નિર્ણાયક સત્તાધિકારીને મોકલશે. પીએમએલએ ની કલમ ૫(૧) હેઠળનું કામચલાઉ એટેચમેન્ટ એ માત્ર એક સાવચેતીભર્યું અને કામચલાઉ પગલું છે અને તે પીએમએલએ ની કલમ ૮ હેઠળ નિર્ણાયક સત્તાધિકારી દ્વારા હુકમ પસાર કર્યા પછી જ અસરકારક બને છે.

૨૧. પીએમએલએ ની કલમ ૮ ના સંદર્ભમાં, નિર્ણાયક સત્તાધિકારી આવા એટેચમેન્ટના મુદ્દા પર સ્વતંત્ર રીતે વિચાર કરે છે અને જો તેની પાસે માનવાને કારણ હોય કે વ્યક્તિ ગુનાની કમાણીના કબ્જામાં છે, તો તેઓ આવી વ્યક્તિને કારણ દર્શક નોટિસ જારી કરશે. આરોપી તેની આવક, કમાણી કે અસ્કયામતોના સ્ત્રોતો સમજાવવા માટે હકદાર છે, જેમાંથી અથવા જેના દ્વારા તેણે વિવાદિત

મિલકતો મેળવી છે, પુરાવા રજૂ કરી શકે છે અને તેના કબ્જામાં રહેલી અન્ય કોઈ પણ માહિતી પૂરી પાડીને મિલકતો મેળવવાના કાયદેસરના સાધનોને વાજબી ઠેરવી શકે છે. આરોપીની તમામ રજૂઆતો અને ટાંચમાં લેવાયેલી તેની મિલકતના સ્ત્રોતો સ્થાપિત કરવા માટે રેકોર્ડ પર લાવવામાં આવેલા દસ્તાવેજો લીધા પછી જ નિર્ણાયક સત્તાધિકારી તેના પર આખરી નિર્ણય લે છે.

૨૨. પીએમએલએ ની કલમ ૮ હેઠળ નિર્ણાયક સત્તાધિકારી દ્વારા કરવામાં આવેલા હુકમથી વ્યથિત કોઈ પણ વ્યક્તિ પીએમએલએ ની કલમ ૨૬ હેઠળ એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અપીલના ઉપાયનો લાભ લઈ શકે છે, જેના દ્વારા ફરીથી આરોપી વ્યક્તિને કોઈ પણ હુકમ પસાર કરતા પહેલાં સાંભળવાની પૂરતી તક આપવામાં આવે છે. માત્ર ત્યારે જ જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલના નિર્ણય કે હુકમથી વ્યથિત હોય ત્યારે તે એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલના નિર્ણય કે હુકમની જાણ થયાની તારીખથી સાઠ દિવસની અંદર હાઈકોર્ટમાં અપીલ દાખલ કરી શકે છે. પીએમએલએ ની કલમ ૪૨ હેઠળની અપીલનો ઉપાય બીજી અપીલના સ્વરૂપમાં છે.

૨૩. રિટ અરજદાર માટે નિર્ણાયક સત્તાધિકારી સમક્ષ ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવા અંગે, જેમાં પ્રથમ દર્શનીય રીતે, પીએમએલએ, ૨૦૦૨ ની કલમ ૧૭(૪) નું અનાદર સામેલ છે, ઉપલબ્ધ તમામ દલીલો ઉઠાવવાનું ખુલ્લું રહેશે.

૨૪. ઉપરોક્ત મત આપવા માટે, મને સુદીપ કૌર સાહની વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય, રિપોર્ટેડ ૨૦૧૫ (૩) આર.સી.આર. (ફોજદારી) ૧૭૮ ના કેસમાં પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના નિર્ણયનું સમર્થન મળે છે. સદર ચુકાદાના ફકરા–૨૮ અને ૨૯ આ પ્રમાણે વંચાય છે;

> “૨૮. સ્વીકાર્યપણે, સદર હુકમ અરજદાર પર પણ બજાવવામાં આવ્યો છે અને તેમાં કોઈ વિવાદ નથી કે ડેપ્યુટી ડાયરેક્ટર પાસે કલમ ૧૭(૧)(i)(ii) હેઠળ મિલકતો ફ્રીઝ કરવાનો હુકમ કરવાની સત્તા છે જ્યાં તેને જપ્ત કરવાનું વ્યાવહારિક ન હોય અથવા જ્યાં તેમની પાસે માનવાને કારણ હોય અને આવો વિશ્વાસ લેખિતમાં નોંધવાનો હોય કે વ્યક્તિએ મની લોન્ડરિંગનું કોઈ કૃત્ય કર્યું છે અથવા "મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ ગુનાની કોઈ કમાણી" કબ્જામાં ધરાવે છે. સદર સત્તા કલમ ૧૭ ની જોગવાઈઓમાંથી ઉદ્ભવે છે, જે આ પ્રમાણે વંચાય છે : –
>
> "૧૭. તલાશી અને જપ્તી.––(૧) જ્યાં ૧ [ડાયરેક્ટર અથવા આ કલમના હેતુઓ માટે તેમના દ્વારા અધિકૃત ડેપ્યુટી ડાયરેક્ટરથી નીચેના દરજ્જાના ન હોય તેવા અન્ય કોઈ અધિકારી,] તેમના કબ્જામાં રહેલી માહિતીના આધારે, માનવાને કારણ ધરાવે છે (આવા વિશ્વાસ માટેના

કારણો લેખિતમાં નોંધવાના રહેશે) કે કોઈ વ્યક્તિ––

(i) એવું કોઈ કૃત્ય કર્યું છે જે મની–લોન્ડરિંગ બનાવે છે, અથવા

(ii) મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ ગુનાની કોઈ કમાણી કબ્જામાં ધરાવે છે, અથવા

(iii) મની–લોન્ડરિંગ સંબંધિત કોઈ રેકોર્ડ કબ્જામાં ધરાવે છે, ૨ [અથવા] ૩ [(iv) ગુના સંબંધિત કોઈ મિલકત કબ્જામાં ધરાવે છે] તો, આ અંગે બનાવવામાં આવેલા નિયમોને આધીન રહીને, તેઓ તેમના તાબેદાર કોઈ અધિકારીને નીચે મુજબ કરવા માટે અધિકૃત કરી શકે છે–

(એ) કોઈ પણ મકાન, જગ્યા, વાહણ, વાહન કે વિમાનમાં પ્રવેશ કરી તેની તલાશી લેવી જ્યાં તેમને એવી શંકા કરવાનું કારણ હોય કે આવા રેકોર્ડ અથવા ગુનાની કમાણી રાખવામાં આવી છે;

(બી) ખંડ(એ) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે કોઈ પણ દરવાજા, બોક્સ, લોકર, સેફ, તિજોરી કે અન્ય કબ્જાના સાધનનું તાળું તોડવું જ્યાં તેની ચાવીઓ ઉપલબ્ધ ન હોય;

(સી) આવી તલાશીના પરિણામે મળી આવેલા કોઈ પણ રેકોર્ડ કે

મિલકત જપ્ત કરવી;

(ડી) આવા રેકોર્ડ કે [મિલકત પર, જો જરૂરી હોય તો,] ઓળખના ગુણ મૂકવા અથવા તેમાંથી અર્ક કે નકલો બનાવવી અથવા બનાવડાવવી;

(ઇ) આવા રેકોર્ડ કે મિલકતની નોંધ કે યાદી તૈયાર કરવી;

(એફ) આ અધિનિયમ હેઠળની કોઈ પણ તપાસના હેતુઓ માટે સંબંધિત તમામ બાબતોના સંદર્ભમાં, કોઈ રેકોર્ડ કે મિલકતના કબ્જામાં કે નિયંત્રણમાં મળી આવેલા કોઈ પણ વ્યક્તિની શપથ પર પરીક્ષા કરવી :

[શરત એ છે કે જ્યાં સુધી શિડ્યુલ ગુનાના સંદર્ભમાં, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ (૨/૧૯૭૪) ની કલમ ૧૫૭ હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટને રિપોર્ટ મોકલવામાં ન આવ્યો હોય, અથવા શિડ્યુલમાં દર્શાવેલ ગુનાની તપાસ કરવા માટે અધિકૃત વ્યક્તિ દ્વારા, પરિસ્થિતિ મુજબ, શિડ્યુલ ગુનાની દખલગીરી લેવા માટે મેજિસ્ટ્રેટ કે કોર્ટ સમક્ષ ફરિયાદ દાખલ કરવામાં ન આવી હોય, અથવા એવા કિસ્સાઓમાં જ્યાં આવો રિપોર્ટ મોકલવો જરૂરી ન હોય, ત્યાં અન્યથા અથવા મળેલી માહિતીનો આવો જ રિપોર્ટ શિડ્યુલ ગુનાની તપાસ કરવા અધિકૃત અધિકારી દ્વારા ભારત સરકારના

અતિરિક્ત સચિવ કે તેના સમાન કક્ષાના અધિકારી કે જેઓ કાર્યાલય અથવા મંત્રાલય અથવા વિભાગ અથવા યુનિટના વડા હોય, પરિસ્થિતિ મુજબ, અથવા કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા આ હેતુ માટે જાહેરનામા દ્વારા અધિકૃત કરી શકાય તેવા કોઈ પણ અન્ય અધિકારીને સબમિટ કરવામાં ન આવ્યો હોય ત્યાં સુધી કોઈ તલાશી લેવામાં આવશે નહીં.]

[(૧એ) જ્યાં આવા રેકોર્ડ કે મિલકત જપ્ત કરવાનું વ્યાવહારિક ન હોય, ત્યાં પેટા–કલમ (૧) હેઠળ અધિકૃત અધિકારી, આવી મિલકતને ફ્રીઝ કરવાનો હુકમ કરી શકે છે જેના પર આવી મિલકતને આવા હુકમ કરનાર અધિકારીની પૂર્વ પરવાનગી વિના ટ્રાન્સફર કરી શકાશે નહીં અથવા અન્યથા તેનો વ્યવહાર કરી શકાશે નહીં, અને આવા હુકમની એક નકલ સંબંધિત વ્યક્તિને મોકલવામાં આવશે :

શરત એ છે કે જો, કલમ ૮ ની પેટા–કલમ (૫) અથવા પેટા–કલમ (૭) અથવા કલમ ૫૮બી અથવા કલમ ૬૦ ની પેટા–કલમ (૨એ) હેઠળ તેના જપ્ત પહેલાં કોઈ પણ સમયે, ફ્રીઝ કરેલી મિલકતને જપ્ત કરવાનું વ્યાવહારિક બને, તો પેટા–કલમ (૧) હેઠળ અધિકૃત અધિકારી આવી મિલકત જપ્ત કરી શકે છે.] (૨) પેટા–કલમ (૧) હેઠળ અધિકૃત સત્તાધિકારી, તલાશી અને જપ્તી પછી [અથવા ફ્રીઝિંગ હુકમ જારી કર્યા

પર] તુરંત જ નોંધાયેલા કારણોની નકલ તેના કબ્જામાં રહેલી સામગ્રી સાથે નિર્ણાયક સત્તાધિકારીને સીલબંધ કવરમાં, નિર્ધારિત કરવામાં આવે તે રીતે, મોકલશે અને આવી નિર્ણાયક સત્તાધિકારી નિર્ધારિત સમયગાળા માટે આવા કારણો અને સામગ્રી રાખશે.

(૩) જ્યાં કલમ ૧૬ હેઠળ સર્વેક્ષણ દરમિયાન મેળવેલી માહિતી પરથી સત્તાધિકારીને સંતોષ થાય કે કોઈ પણ પુરાવો છુપાવવામાં આવે તેવી કે તેની સાથે છાડા થાય તેવી સંભાવના છે, તો તેઓ, લેખિતમાં નોંધવાના કારણોસર, તે મકાન કે જગ્યામાં પ્રવેશ કરી તલાશી લઈ શકે છે જ્યાં આવો પુરાવો આવેલો હોય અને તે પુરાવો જપ્ત કરી શકે છે :

શરત એ છે કે આ પેટા–કલમ હેઠળ તલાશી માટે પેટા–કલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત કોઈ અધિકૃતતા જરૂરી રહેશે નહીં.

[(૪) પેટા–કલમ (૧) હેઠળ કોઈ રેકોર્ડ કે મિલકત જપ્ત કરનાર અથવા પેટા–કલમ (૧એ) હેઠળ કોઈ રેકોર્ડ કે મિલકત ફ્રીઝ કરનાર સત્તાધિકારી, આવી જપ્તી કે ફ્રીઝિંગથી ત્રીસ દિવસની સમયગાળાની અંદર, પરિસ્થિતિ મુજબ, નિર્ણાયક સત્તાધિકારી સમક્ષ પેટા–કલમ (૧) હેઠળ જપ્ત કરાયેલા આવા રેકોર્ડ કે મિલકતની અટકાયત માટે અથવા

પેટા–કલમ (૧એ) હેઠળ બજાવવામાં આવેલા ફ્રીઝિંગ હુકમને ચાલુ રાખવા માટે વિનંતી કરતી અરજી દાખલ કરશે.]"

૨૯. અમે સારી રીતે જાણીએ છીએ કે ફ્રીઝ કરવાની સત્તા એ ખૂબ જ કડક સત્તા છે અને તેના દુરુપયોગને રોકવા અને તેના ઉપયોગને મર્યાદિત કરવા માટે સુરક્ષાત્મક ઉપાયો ધ્યાનમાં રાખવાના રહેશે. જો કે, નાગરિકના હક અને તપાસ એજન્સીના હક વચ્ચે સંતુલન જાળવવું પડશે જેને મર્યાદિત કરી શકાય નહીં કારણ કે નોટિસ મેળવનારાઓ અને ગુનાની કમાણીના લાભાર્થીઓ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી કાર્યપદ્ધતિ શોધી કાઢવી અને ખુલ્લી પાડવી એ સદર એજન્સીની ફરજ છે. આથી આ કવાયત નિર્ણાયક સત્તાધિકારી દ્વારા નક્કી કરવાની રહેશે જેમની સમક્ષ પીએમએલએ ની કલમ ૧૭(૪) હેઠળ ફ્રીઝ કર્યાના ૩૦ દિવસની અંદર ત્વરિત ફરિયાદ દાખલ કરવાની રહેશે અને જે વર્તમાન કેસમાં કરવામાં આવ્યું છે. એ સર્વવિદિત કાયદો છે કે તપાસ કરવાનો અધિકાર આ કોર્ટ દ્વારા છીનવી શકાય નહીં અને ફ્રીઝ કરવાનો હેતુ મહેસૂલના હિતના સંદર્ભમાં પણ અણદેખ્યો કરી શકાય નહીં જેથી ગુનાની કમાણી વેડફાઈ ન જાય. પક્ષકારોને વાજબી સમાન તક આપવી પડશે. મૌખિક અરજીઓની મંજૂરી આપીને સામા પક્ષને વાજબી રીતે અરજદારના કેસનો જવાબ આપવાની તકથી વંચિત રાખીને આ પ્રાપ્ત કરી શકાય નહીં. “

૨૫. આ તબક્કે, મારે રિટ અરજદાર વતી રજૂ કરાયેલી વધુ એક દલીલ નોંધવી જોઈએ. વિદ્વાન કાઉન્સિલે દર્શાવ્યું હતું કે જ્યાં સુધી રકમનો સવાલ છે ત્યાં સુધી તફાવત છે. એન્ફોર્સમેન્ટ ડિરેક્ટોરેટ દ્વારા પસાર કરાયેલ કામચલાઉ ટાંચ હુકમ બેંક ખાતાઓમાં રોકડ સિલક, ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ, એલઆઈસી માં રોકાણ અને એલઆઈસી પોલિસીઓ રૂ. ૩,૭૨,૬૬,૬૩૦/- ની રકમ અંગે વાત કરે છે, જ્યારે પીએમએલએ, ૨૦૦૨ હેઠળ ડેઝિગ્નેટેડ કોર્ટ સમક્ષ નોંધાયેલી ફરિયાદમાં દર્શાવેલ રકમ રૂ. ૧,૦૨,૧૬,૦૦૦/- છે. વિદ્વાન વકિલના જણાવ્યા મુજબ, સ્પેશિયલ કોર્ટમાં એકવાર ફરિયાદ દાખલ થયા પછી, તેને હવે સુધારી પણ શકાય નહીં. આ અરજીમાં ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાના સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને, હું આ તબક્કે આ વિવાદમાં જવાનું પ્રસ્તાવિત કરતો નથી. મારા મતે, ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવાની સત્તાધિકારીની સત્તા પર તેનો કોઈ પ્રભાવ નથી.

૨૬. ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં રાખીને, આ રિટ અરજી નિષ્ફળ જાય છે અને આથી રદ કરવામાં આવે છે.

(જે. બી. પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તિ)

વાહિદ

વિષય: અરજદારના બેંક ખાતાઓ ફ્રીઝ કરવાના એન્ફોર્સમેન્ટ ડિરેક્ટોરેટના હુકમ સામે તથા પી.એમ.એલ.એ. અને સી.આર.પી.સી. ની જોગવાઈઓ હેઠળ ખાતાઓ અનફ્રીઝ કરવા અંગેની વિશેષ ફોજદારી અરજી અંગેનો ચુકાદો.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==

<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.